

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Péče o dítě v pojetí soudní judikatury

PLZEŇ 2021

Mgr. ELISABETH MAUEMANNOVÁ

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Péče o dítě v pojetí soudní judikatury

Studijní program: Právo a právní věda
Studijní obor: Právo (6805T003/0)
Školící pracoviště: Katedra ústavního a evropského práva
Vedoucí práce: JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.

Plzeň 2021

Mgr. Elisabeth Mauermannová

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svoji diplomovou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne 31.8.2021

Mgr. Elisabeth Mauermannová

Obsah

Úvod	1
1 Dítě a jeho právní postavení.....	3
1.1 Historický vývoj práv dítěte	3
1.1.1 Historický vývoj práv dítěte na mezinárodní úrovni	3
1.1.2 Historický vývoj práv dítěte na našem území	6
1.2 Pojem dítě a jeho participační práva.....	8
1.2.1 Participační práva dítěte ve vztahu k soudu.....	10
1.2.2 Participační práva ve vztahu k rodičům	13
1.3 Nejlepší zájem dítěte	13
2 Rodičovská odpovědnost	19
2.1 charakteristika a obsah rodičovské odpovědnosti	19
2.2 Vznik a zánik rodičovské odpovědnosti.....	20
2.3 Nositelství a výkon rodičovské odpovědnosti	20
2.3.1 Nositel rodičovské odpovědnosti	20
2.3.2 Výkon rodičovské odpovědnosti.....	23
2.4 Zásah do rodičovské odpovědnosti.....	24
2.4.1 Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti	25
2.4.2 Omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu	26
2.4.3 Zbavení rodičovské odpovědnosti	27
3 Péče o dítě	31
3.1 Péče o dítě a jeho obsah.....	31
3.2 Ochrana dítěte.....	34
3.3 Vzdělání dítěte	35
3.4 Péče o zdraví dítěte.....	38
3.5 Péče o dítě osobou odlišnou od rodiče	40
4 Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé a jeho specifika.....	44
4.1 Pravomoc soudu	45
4.2 Příslušnost soudu	46
4.3 Řízení ve věcech péče o nezletilého	48
4.4 Řízení ve věcech rodičovské odpovědnosti.....	50
4.5 Řízení o svěřeni dítěte do péče jiné osoby	51
5 Praktická část	53
Závěr.....	59
Resumé	62
Seznam literatury.....	Chyba! Záložka není definována.

Úvod

Rodina, základní jednotka společnosti. Právě právo na rodinu a zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena ústavním pořádkem České republiky, konkrétně Listinou základních práv a svobod, a mimo jiné i nejvýznamnějšími mezinárodními dokumenty.

Rodina by měla být pro výchovu a zdravý vývoj dítěte tím nejlepším a nejvhodnějším prostředím, neboť rodiče jsou právě těmi osobami, kterým náleží rozhodující postavení ohledně jejich péče. Péče o dítě je součástí rodičovské odpovědnosti. Toto téma se dotýká každého jednoho z nás. Nejdříve se každý nacházíme v postavení dítěte, později se někteří z nás stávají rodiči a disponují vůči svému dítěti určitými právy a povinnostmi.

Domnívám se, že téma diplomové práce „Péče o dítě v pojetí soudní judikatury“ je stále velmi aktuální a nejedná se o téma, které by se ztratilo v čase, o to více, že obecné soudy České republiky a Ústavní soud České republiky řeší, co se týče této problematiky, stále více případů, a to i s ohledem na skutečnost, že v České republice je čím dál více rozvedených párů, či páru, kteří nežijí ve společné domácnosti, a je třeba péči o dítě vyřešit, či stanovit jasná pravidla.

Je třeba si uvědomit, že péče o dítě, tedy péče o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, jsou velmi důležité, jelikož právě tato péče a výchova utváří společnost. Děti jsou z pohledu práva považovány za tzv. slabší stranu a náleží jim tak výrazná ochrana, přičemž při rozhodování soudy berou vždy zřetel na jejich nejlepší zájem.

Tato diplomová práce je celkem rozdělena do pěti kapitol, přičemž první kapitola se týká pojmu dítě a vymezení jeho právního postavení. Tato kapitola mimo jiné řeší i historický vývoj práv dítěte, včetně mezinárodní právní úpravy, zde má významné postavení zejména Úmluva o právech dítěte.

Druhá kapitola diplomové práce je věnována rodičovské odpovědnosti, a to s ohledem na skutečnost, že péče o dítě je její součástí. Považuji tedy za důležité věnovat této problematice celou kapitolu, jakožto exkurs, přičemž jakožto třetí kapitola následuje právě samotná péče o dítě. Péči o dítě je tedy věnována kapitola třetí, která vymezuje nejenom pojem péče o dítě, ale i její jednotlivé

složky, přičemž je tato kapitola proložena judikaturou, nejen Ústavního soudu, ale i Nejvyššího soudu České republiky, která celé toto téma dotváří.

Kapitola čtvrtá je věnována procesněprávní úpravě, konkrétně řízení ve věcech péče soudu o nezletilé a jeho specifika, pod tuto kategorii spadá vícero řízení, přičemž pozornost je věnována řízení ve věci péče o nezletilé, řízení ve věci rodičovské odpovědnosti a řízení o svěřeni nezletilého do péče jiné osoby.

Závěrečná kapitola, kapitola pátá, je věnována případu z praxe, kdy jsem procházela případ ohledně sporu otce nezletilého a matky nezletilé v souvislosti s jeho stykem, péčí a výchovou, a to v rámci pracovněprávního vztahu v advokátní kanceláři. U tohoto sporu jsem byla od jeho počátku, jakož jsem byla přítomna i na soudních jednáních a tento případ jsem sepsala jakožto pátou kapitolu, a to v souladu se zákonem č. 110/2019 Sb., zákon o zpracování osobních údajů.

Závěrem uvádím, že cílem mé práce je nastítnit problematiku rodičů a dětí, resp. péče o dítě jako součásti rodičovské odpovědnosti, ve vztahu k právu, tedy seznámit s právní úpravou, která se tohoto tématu dotýká a zmínkou konkrétních případů judikatury také naznačit její reálné dopady.

1 Dítě a jeho právní postavení

1.1 Historický vývoj práv dítěte

1.1.1 Historický vývoj práv dítěte na mezinárodní úrovni

Až do 20. století bylo na děti nahlíženo jako na osoby podřízené dospělým, načež k výrazné změně došlo ve 20. století, kdy bylo uzavřeno na 80 smluv, které se přímo či nepřímo týkaly dětí a úpravě jejich práv. Za první ucelený dokument, který upravoval práva dětí, je považována Deklarace práv dítěte, která byla přijata v roce 1924 Společností národů.¹ Tato deklarace odráží snahu mezinárodní nevládní organizace Save the Children Fund, potažmo její zakladatelky Eglantyne Jebb, o pomoc dětem v zemích zasažených první světovou válkou. Eglantyne Jebb věřila, že jí deklarování katalogu práv dítěte pomůže v úsilí o pomoc dětem díky získání potřebného mezinárodněprávního rámce ochrany, který v té době zcela chyběl. Jak již bylo uvedeno, Deklarace byla přijata Společností národů roku 1924, přičemž její text byl roku 1934 znovu potvrzen členskými státy Společnosti národů, když tyto prohlásily nutnost transpozice textu Deklarace do vlastních národních právních řádů. Nutno zmínit, že formální význam této Deklarace zanikl spolu s koncem Společnosti národů roku 1946, přesto se jedná o milník ve vývoji práv dětí, a to zejména s ohledem na skutečnost, že poprvé v historii došlo prostřednictvím instrumentu mezinárodního práva k přihlášení se k myšlence potřeby zvláštní ochrany dětí a k vymezení některých jejich specifických práv.²

Další přelomovou událostí byl roku 1946 vznik Dětského fondu UNICEF, jehož hlavním účelem bylo zajistit dostatečnou ochranu dětem v poválečné Evropě a dále roku 1948 přijetí Všeobecné deklarace lidských práv OSN, jež se zabývala problematikou práv dítěte v kontextu rodiny.³ Všeobecná deklarace lidských práv sestává z úvodní preambule a 30 článků, přičemž objektem ochrany lidských práv jsou všichni lidé, tedy implicitně i děti. Je důležité zdůraznit zejména čl. 25 odst. 2 Všeobecné deklarace lidských práv OSN, kde je stanoveno následující, a sice „*mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc*“ a že

¹DAVID, Roman. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. str. 30.

²BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998. str. 8.

³DAVID, Roman. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. str. 31.

„všechny děti, ať manželské či nemanželské, požívají stejné sociální ochrany“, čl. 26 mimo jiné stanoví právo každého na vzdělání a odst. 3 tohoto článku stanoví „rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti“, tedy toto ustanovení dává rodičům právo volit druh vzdělání pro své děti. Ve vztahu k ochraně práv dětí se jedná o podstatný základní kámen, který umožnil vzniknout mezinárodnímu systému práv ochrany dětí a představuje minimum ochrany lidských práv, k jehož zásadám se hlásí řada moderních mezinárodních smluv ochrany práv dětí.

Mezi další historické milníky v oblasti ochrany práv dětí patří Deklarace o právech dítěte, jež byla přijata v roce 1959 Valným shromážděním OSN. V preambuli se OSN znovu hlásí k obecným lidskoprávním principům a zároveň se přihlašuje k zárukám, které dětem poskytla právě Deklarace z roku 1924, tedy tato Deklarace rozšiřovala a navazovala na Deklaraci z roku 1923.⁴ Preambule zmiňuje roli mezinárodních organizací, zabývajících se otázkami péče o děti – a to z důvodu jejich boje za práva dětí prostřednictvím různých nátlakových akcí směřovaných na vlády příslušných států, vlastní činnosti spočívající ve snaze vymáhat práva dětí a formulaci jednotlivých práv dětí. Deklarace stanovila rovnost bez jakéhokoliv rozdílu, právo na jméno a státní občanství, sociální zabezpečení, a dále zakotvuje pomoc a ochranu před všemi možnými formami zanedbávání, krutosti a vykořisťování. V deklaraci je obsažen princip přihlédnutí k zájmům dítěte a vyzdvihuje důležitost porozumění a lásky pro dobrý vývoj dítěte.⁵

Roku 1966 byl přijat Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech spolu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech Valným shromážděním OSN. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech vstoupil v platnost roku 1976 a je významný zejména z důvodu, že je na rozdíl od všech předchozích deklarací pro smluvní státy závazný, stejně jako Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Specificky na děti míří čl. 10 Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který stanovuje, že „nejširší možná ochrana a pomoc by měla

⁴ BUEREN, Geraldine Van. *The International Law on the Rights of the Child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher, 1998. str. 11.

⁵ DAVID, Roman. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. str. 32.

být poskytnuta rodině, která je přirozenou a základní jednotkou společnosti, zvláště k jejímu založení a po dobu, kdy odpovídá za péči a výchovu nezletilých dětí“ a „zvláštní opatření by měla být činěna pro ochranu a pomoc všem dětem a mládeži bez jakékoli diskriminace na základě rodinného původu nebo jiných podmínek; děti a mládež by měly být ochraňovány před hospodářským a sociálním vykořisťováním; jejich zaměstnávání prací, která by škodila jejich morálce nebo zdraví nebo byla nebezpečná jejich životu, nebo by mohla brzdit jejich normální vývoj, by měla být trestná podle zákona; státy by měly také stanovit věkovou hranici, pod kterou by dětská námezdní práce měla být zakázána a trestána podle zákona“. Článek 12 dále zavazuje smluvní strany Paktu k učinění nutných opatření ke snížení počtu potratů a kojenecké úmrtnosti a opatření ke zdravému vývoji dítěte, článkem 13 smluvní státy Paktu uznávají právo každého na vzdělání a mimo dalších ustanovení zajišťujících poměrně vysoký standard moderního školství, je uznáno, že základní vzdělání je povinné a přístupné pro všechny bez rozdílu. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech dále v čl. 24 stanovil právo dítěte *„na takovou ochranu, která mu přísluší s ohledem na jeho postavení nezletilce ze strany rodiny, společnosti a státu“*, dále mimo jiné, že *„každé dítě je registrováno okamžitě po narození a dostane jméno“* a *„každé dítě má právo na státní příslušnost“*. Dále v čl. 6 odst. 5 zákaz trestu smrti pro osoby mladší 18 let, přičemž dále ve svém čl. 10 nařizoval oddělení mladistvých od dospělých při obvinění a při výkonu trestu.⁶

Nejdůležitějším milníkem ve vývoji mezinárodněprávní ochrany dětí je přijetí Úmluvy o právech dítěte Organizací spojených národů roku 1989. Uvedená Úmluva znázorňuje první souhrnnou komplexní mezinárodní smlouvu, jejímž hlavním cílem je ochrana práv dětí a jejich postavení ve společnosti. Jedná se o první univerzální právně závazný mezinárodněprávní instrument, jež chrání práva dětí, a to napříč všemi oblastmi, ať už se jedná o práva občanská, politická, ekonomická, sociální, kulturní či jiná.⁷ Je začleněna jako jiné mezinárodní smlouvy do českého právního řádu dle zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, a má tedy aplikační přednost před zákonem.

⁶ DAVID, Roman. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. str. 32.

⁷ DAVID, Roman. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. str. 33-34.

Obecně bychom mohli základní principy Úmluvy rozdělit do 4 základních celků, a to:

- zákaz diskriminace - smluvní státy musejí zajistit, aby žádnému dítěti nebyla odepřena jeho práva. Všechny děti jsou si rovny, mají právo na stejné šance a přiměřenou životní úroveň;
- nejlepší zájem dítěte - smluvní strany Úmluvy musí zajistit, aby se ve věcech týkajících se dítěte přihlíželo k jeho nejlepším zájmům; to se týká státních orgánů, parlamentu, soudů, správních úřadů, samosprávných orgánů, škol apod.;
- právo na život, přežití a rozvoj dítěte - tento článek mimo práva na život obsahuje formulaci o právu na přežití a rozvoj, a to v maximální možné míře. Rozvojem je myšlen nejen rozvoj po fyzické stránce, ale i duševní, citový, sociální a kulturní, včetně poznání;
- názor dítěte - ve všech záležitostech, které se ho dotýkají, by mělo mít dítě možnost se svobodně vyjádřit a na druhé straně by takovému názoru dítěte měla být věnována patřičná pozornost, odpovídající rozumové vyspělosti dítěte a jeho věku.⁸

Mimo výše uvedené dokumenty existuje ještě další řada dokumentů, jež se zaměřují na specializovanou teritoriální oblast. V Evropě se jedná zejména o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, Evropskou úmluvu o osvojení dětí, Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství, Doporučení Výborů ministrů Rady Evropy o rodičovské odpovědnosti, a jiné.

1.1.2 Historický vývoj práv dítěte na našem území

Práva a zásady zakotvené v mezinárodních dokumentech nám stanovují právní minimum, které by zákonodárci měli reflektovat na vnitrostátní úrovni a zároveň zajistit jejich řádnou aplikaci. Výše uvedený vývoj práv dítěte na mezinárodní úrovni se postupně promítal do právních úprav platných na našem území. Podoba rodinného práva, zejména vztah mezi dětmi a rodiči, byla v českých zemích ustálena od doby, kdy byl do československého právního řádu recipován⁹ rakouský obecný zákoník občanský¹⁰, který upravoval dva instituty, a

⁸ DAVID, Roman. *Práva dítěte*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. str. 12-13.

⁹ Recepce byla provedena zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, tzv. recepční normou.

to rodičovskou moc a moc otcovskou. Otec měl určitý výlučná práva, jako například právo určit, k jakému povolání bude dítě vedeno, a pouze on byl správcem veškerého jmění dítěte. Oba rodiče pak měli především povinnost dítě vychovávat, vyživovat a rozvíjet jeho tělesné a duševní síly. Pojem moc však mimo významu vlády nad dítětem vyjadřoval také plnou odpovědnost za řádné plnění povinnosti rodičů ve vztahu k dítěti. Nutno zmínit, že privilegované postavení mělo dítě narozené z manželství rodičů, právní postavení dítěte nemanželského bylo nerovnoprávné a jeho práva směřovala naopak především k matce.¹¹

K výrazné změně na našem území došlo roku 1950, kdy moc rodičů nad dítětem byla svěřena oběma rodičům, nikoliv výlučně jednomu z nich, jak tomu doposud bylo například u správy jmění dítěte. Zákonem č. 265/1949 Sb., o právu rodinném totiž byli prohlášeni za sobě rovné jak muž a žena, tak děti narozené v manželství a mimo manželství. Rodičovská moc zavazovala oba rodiče k plnění rodičovských povinností bez ohledu na to, zda byli nebo nebyli manželi, například viz § 55 odst. 1 „*rodičovská moc náleží oběma rodičům*“ a § 53 „*Rodičovská moc obsahuje zejména práva a povinnosti rodičů řídit jednání dětí, zastupovat děti a spravovat jejich majetek. Budiž vykonávána tak, jak to vyžaduje zájem dětí a prospěch společnosti.*“

Nový pohled na vztah rodiče k dítěti byl pod vlivem přijetí Deklarace práv dítěte z roku 1959, která změnila nazírání na nezletilé dítě, přičemž tento nový pohled reflektoval zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Dítě poprvé v historii přestalo být vnímáno jako objekt rodičovské moci. Pojem moc tak zůstal pouze v rovině terminologické a postupně se vytvářel nový model, tedy že rodič a dítě jsou rovnoprávními subjekty. „*Je opouštěn model „jednosměrného“ působení rodiče na dítě jako na „objekt“ rodičovského, byť pozitivního působení.*“¹² Navíc zde šly do popředí vzájemná práva a povinnosti, tedy např. rodič měl právo a povinnost dítě vychovávat a dítě mělo naopak právo na rodičovskou výchovu a zároveň povinnost se jí podrobit.¹³ Mimo jiné zákon klad také na vliv společnosti na děti, viz např. § 41, odst. 1, 2 zákona „*S rozvojem společnosti roste i její vliv na*

¹⁰ Zákon č. 946/1811 Sb., z.s.

¹¹ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Praha: C.H. Beck, 1999. str. 92.

¹² RADVANOVÁ, Senta. *Výkon rodičovských práv. Právo a rodina*, 2001. str. 1.

¹³ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Praha: C.H. Beck, 1999. str. 93.

výchovu dorůstající generace. Společnost přitom dbá, aby rodiče mohli řádně vykonávat svá práva a povinnosti při výchově dětí. Vyžaduje-li to řádný výkon práv a povinností rodičů, je každý z nich oprávněn dovolat se pomoci školy, národního výboru, soudu a jiných státních orgánů i společenských organizací.“

Závěrem je důležité uvést novelu zákona o rodině, provedenou zákonem č. 91/1998 Sb, přičemž tato novela nejenže institucionálně zakotvila pojem rodičovská odpovědnost, ale především nově upravila participační práva dítěte. Zákon o rodině tak plně odrazil mezinárodněprávní úpravu, konkrétně Úmluvu o právech dítěte, když byla dítěti přiznána aktivní práva.¹⁴ Při přípravě nového občanského zákoníku byla Úmluva plně implementována a mnohá její ustanovení byla transponována takřka doslovně.

1.2 Pojem dítě a jeho participační práva

Pro účely své práce se zaměřím na pojmání dítěte z hlediska vnitrostátní úpravy dle zákona č. 89/2012, občanský zákoník. Z pohledu českého vnitrostátního práva je pojem dítě používán ve dvojím významu, jednak jde o fyzickou osobu a její vztah k rodičům, dále pak o fyzickou osobu považovanou za nedospělého jedince, kterému je s ohledem na nižší věk a slabší postavení právem přiznán zvýšený stupeň ochrany. Jelikož participační práva dítěte jsou projevem jeho ochrany, je podstatné právě druhé vymezení. Dítě získalo zcela odlišné postavení jak v rámci společnosti, tak ve vztahu k rodičům, což plně uznává občanský zákoník. V oblasti ochrany práv dítěte důkladně respektuje zásady formulované mezinárodními úmluvami o právech dětí a v tomto směru odráží i judikaturu nejen Ústavního soudu, ale i Evropského soudu pro lidská práva. *Dítě je subjektem práv, jehož zájmy mají nejen v právní teorii, ale i v každodenní praxi přednost před zájmy jiných osob a orgánů, přičemž aby bylo zároveň dosaženo jeho blaha, je především nezbytné zjistit názor samotného dítěte.*¹⁵

Občanský zákoník sice používá pojem dítě, nicméně nikde tento pojem nedefinuje, ačkoli mu na mnoha místech přiznává práva. „Absence jeho jednoznačného vymezení vede k paradoxní situaci, kdy poměrně přesně víme, jaká

¹⁴ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 39.

¹⁵ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 22.

práva jsou subjektu přiznaná, avšak nevíme, komu vlastně práva přiznat.“¹⁶Tato absence definice nás vyzývá klást si otázku, jak tedy vymežit, kdo je dítětem?

Odpověď nám dávají ustanovení § 23 a § 30 odst. 1 občanského zákoníku, které se týkají právní osobnosti a zletilosti, kdy právní osobnost má člověk od narození a plně svéprávným se stává zletilostí. Dle Úmluvy o právech dítěte se „*dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.*“ Pokud by dítě dosáhlo zletilosti, či by mu byla před jejím dosažením přiznána svéprávnost, pak by nemělo podle mého názoru smysl hovořit o jeho participačních právech, když jejich smyslem a účelem je ochrana dítěte jako slabšího subjektu. Jestliže je dostatečně rozumově vyspělé tak, že mu byla svéprávnost přiznána emancipací, či uzavřením manželství, pak se může do řízení zapojit jako účastník s plnou procesní způsobilostí a ochrana prostřednictvím participačních práv u něho pozbývá smysl. Můžeme tedy uzavřít, že dítětem pro účely uplatňování jeho participačních práv je dítě, které je nezletilé a není plně svéprávné.

Pojem participace znamená účast, podíl; participant je pak ten, kdo na něčem participuje, tj. ten, kdo se na něčem spoluúčastní, spolupodílí.¹⁷ Na dítě již není nahlíženo jako na pouhý objekt výkonu rodičovské odpovědnosti, ale je třeba ho brát i jako aktivní subjekt, kterému náleží určitá participační práva. Díky těmto právům má dítě možnost vyjádřit se k záležitostem, která se ho dotýkají, a tak alespoň částečně vyrovnat nerovnost, která ve vztahu rodič a dítě vzniká.¹⁸

Právní základ participačních práv nalezneme zejména v mezinárodních dokumentech, přičemž stěžejní je článek 12 Úmluvy o právech dítěte, který svým obsahem stanoví povinnost států, jež jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost. Na vnitrostátní úrovni jsou participační práva dítěte upravena v několika pramenech, a to v občanském zákoníku, v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v zákoně č. 99/1963 Sb., občanském

¹⁶ SCHÖN, Monika. *Koho české právo rozumí pod pojmem dítě?* Právo a rodina, 2013, roč. 15, č. 3, str. 17.

¹⁷ PETRÁČKOVÁ, Věra, KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vydání. Praha: Academia, 2001. str. 571.

¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 853–854.

soudním řádu, a v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. V nové právní úpravě je zřetelné, že zákonodárce se snaží ještě více posílit právní postavení dítěte a zohlednit, že není pouhým objektem výkonu rodičovské odpovědnosti, což je viditelné zejména v zakotvení domněnky v § 876 odst. 2 občanského zákoníku, která v předchozí právní úpravě vůbec nebyla.

Jak již bylo uvedeno, dítě je subjekt práva, kterému náleží zvláštní péče, a to s ohledem na skutečnost, že se jedná o tzv. „slabší subjekt“ zejména ve vztahu k rodičům, resp. zákonným zástupcům a má zranitelnější postavení ve společnosti. Tuto faktickou nerovnost je zapotřebí nějakým způsobem kompenzovat, což se odráží i v legislativě. Participační práva dítěte je možné dělit na čtyři základní úrovně, a to právo být informováno, dále právo vyjádřit svůj názor a své přání, za třetí právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí a nakonec právo svým názorem rozhodnutí zcela určit.¹⁹ Dále lze obecně rozlišovat participační práva dítěte ve vztahu k soudu a ve vztahu k rodičům v rámci rodičovské odpovědnosti.²⁰

1.2.1 Participační práva dítěte ve vztahu k soudu

Do těchto práv zahrnujeme právo dítěte být informováno a právo dítěte vyjádřit se k záležitostem, které se dítěte týkají, k čemuž synallagmaticky náleží povinnost soudu zjišťovat názor dítěte a brát na něj ohled, což je zakotveno jak v hmotněprávních, tak v procesněprávních předpisech, např. ust. § 867 občanského zákoníku *„před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, poskytne soud dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit“*, § 100 odst. 3 občanského soudního řádu *„v řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí výslechem dítěte...“*, § 487 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních *„při jednání vyslechnou soud návrhatele a odpůrce, soud také zjistí názor dítěte“*.

Právo dítěte vyjadřovat se ke všem záležitostem, které se jej týkají, však interpretujeme jako právo na názor dítěte, ke kterému soud musí brát náležitý zřetel, nicméně konečný názor musí být ponechán dospělým, čímž se mimo jiné zabýval Ústavní soud ve svém rozhodnutí ze dne 10.5.2006, sp. zn. IV. ÚS

¹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. str. 31-35.

²⁰ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. str. 41.

288/04, kde stěžovatelka (matka nezletilého) namítala nezohledňování názoru nezletilého v řízení o úpravě styku s otcem, kdy nezletilý odmítal styk s otcem, což sdělil ve své výpovědi, a soudy přesto rozhodly o nařízení styku nezletilého syna se svým otcem, přičemž stěžovatelka namítala, že s nezletilým bylo naleženo jako s „osobou bez názoru“, a bylo tak porušeno právo zaručené čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.*“ Ústavní soud se k tomuto vyjádřil tak, že „*pokud má stěžovatelka za to, že obecné soudy ve svých rozhodnutích nebraly ohled na názory nezletilého, nelze této námitce stěžovatelky přisvědčit. Ve vztahu k tvrzenému porušení čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte je třeba připomenout, že i když právo nezletilého svobodně vyjádřit svůj názor ve všech věcech, které se ho týkají, je jeho nepopíratelným právem umožňujícím, byť jen do určité míry, vyrovnat nerovné postavení např. ve vztahu k jeho rodičům, případně koliznímu opatrovníkovi, přesto konečné rozhodnutí (posouzení) zájmů nezletilého přísluší dospělým, resp. v projednávané věci obecným soudům, které musí korigovat představy i názory nezletilého o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné a co nikoli*“. Právní úprava v tomto smyslu neupravuje, jakou míru věnovat názoru dítěte, respektovat jej a promítnut ho do konečného rozhodnutí. Je tedy třeba vždy vycházet z konkrétního případu a současně hledět na nejlepší zájem dítěte, přičemž konečné rozhodnutí přísluší dospělým. V této věci je také důležité vycházet z věku dítěte, jeho rozumové a psychické vyspělosti, a dalších podstatných kritérií.

Ohledně dětí starších dvanácti let občanský zákoník ve svém ust. § 867 odst. 2 zavádí vyvratitelnou domněnku, že jsou schopny přijmout informaci a na jejím základě si vytvořit a sdělit vlastní názor, kterému soud věnuje náležitou pozornost. Co se týče procesní úpravy obsažené v občanském soudním řádu, zde žádná věková hranice stanovena není. Dítě má právo svůj názor vyjádřit od chvíle, kdy je schopno jej formulovat. Soudu je tedy ponechána poměrně široká míra uvážení, zda je zjištění názoru dítěte v daném případě potřebné a jaký způsob zjištění bude nejvhodnější. O věku, kdy je vhodné a možné zjišťovat názor dítěte se vedou rozsáhlé odborné diskuze jak na národní, tak i mezinárodní úrovni.²¹

²¹ NOVOTNÁ, Věra. *Ještě jednou ke slyšení dítěte*. Právo a rodina, 2012, č. 10, str. 11.

Ústavní soud v tomto ohledu ve svém nálezu citoval Piageta, který ve svém díle *Psychologie inteligence* stanovil hranici inteligenčního dospívání na 11 až 12 let, viz „*Při zohlednění konkrétní situace je třeba vycházet z toho, že člověk inteligenčně dospívá mezi 11 a 12 rokem života a na vrcholu výkonu je v tomto ohledu v 16 letech věku.*“²² Naopak například Bakalář pak vidí jako vhodnou hranici devíti let s možnými odchylkami oběma směry s ohledem na rozumový, ale i celkový vývoj dítěte.²³ V této oblasti se můžeme setkat s několika odlišnými názory. Nutno dodat, že v zahraničí v rámci praxe se můžeme setkat i s extrémními případy, kdy například podle soudního rozhodnutí Nejvyššího zemského soudu ve Frankfurtu nad Mohanem musí být vyslechnuto dokonce už tříleté dítě.²⁴

Komise pro evropské rodinné právo (CEFL) ve své publikaci *Model Family Code* výslovně stanovuje věkové hranice, které mají mít význam při zohledňování názoru dítěte. *Model Family Code* představují jako určitý vzor právní úpravy, který může být využit národními zákonodárci a přispět tak k harmonizaci evropského rodinného práva. Podle čl. 3.3. dítě starší pěti let musí být vyslechnuto ve všech záležitostech, které se jej týkají, v případě dítěte staršího dvanácti let nesmí být podávány žádné žaloby (návrhy) a nesmí být přijímána žádná rozhodnutí proti vůli dítěte, a dítě starší patnácti let má právo činit nezávislá rozhodnutí ve všech záležitostech čistě osobní povahy.²⁵ Jak již bylo uvedeno, občanský zákoník přesné vymezení věkových hranic postrádá, nicméně v soudní praxi se ustálila hranice dvanácti let. Nicméně pokud soud zjistí, že dítě nedosahuje takového stupně vývoje, aby bylo schopné informaci přijmout, vytvořit si svůj názor nebo tento názor sdělit, zjistí soud jeho názor zprostředkovaně. Není však ani vyloučeno, aby soud vyslechnul i dítě mladší dvanácti let, jestliže má za to, že je natolik rozumově vyspělé, aby bylo schopné informaci přijmout a vytvořit si vlastní názor.

Právo dítěte na informace řešeno například v nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3304/13, v němž se jednalo o spor o neúčinnost darovací smlouvy, již rodiče převedli nemovitost na své nezletilé děti a kterou mělo dojít ke zkrácení

²² Nález ÚS, sp. zn. II. ÚS 1945/08.

²³ BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel, WARSHAK, Richard Ades. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem: tři studie problému*. 1. vydání. Praha: Triton, 2008. str. 5.

²⁴ HOLÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. str. 177–179.

²⁵ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. str. 43.

žalobce (věřitele). Soud se právem na informace zabýval především v souvislosti s otázkou kvality zastoupení dítěte, kde vytkl OSPOD, že se děti dokonce nesnažil informovat o řízení a vysvětlit jim povahu sporu, zejména když se jednalo o spor majetkové povahy bez citlivých informací, které by mohly dětem uškodit. Z tohoto nálezu dále vyplývá, že soud nemůže na povinnost informovat sám dítě rezignovat, přestože tato povinnost je stanovena i pro zákonného zástupce a opatrovníka dítěte.²⁶

1.2.2 Participační práva ve vztahu k rodičům

Jak bylo uvedeno výše, občanský zákoník mimo jiné vedle participačních práv dítěte v řízení před soudem upravuje taktéž participační práva dítěte ve vztahu k rodičům. To je zejména upraveno v ust. § 875 odst. 2 občanského zákoníku, kde je uvedeno *„před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, sdělí rodiče dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej sdělit; to neplatí, není-li dítě schopno sdělení náležitě přijmout nebo není schopno vytvořit si vlastní názor nebo není schopno tento názor rodičům sdělit. Názoru dítěte rodiče věnují patřičnou pozornost a berou názor dítěte při rozhodování v úvahu“*. Z uvedeného ustanovení je patrné, že rodiče jsou povinni informovat dítě o všem potřebném, týkající se jeho zájmu a tedy předpokládá se participace dítěte ohledně jakéhokoliv rozhodnutí, participace tedy není omezena pouze na podstatné záležitosti. Jediné, kdy se neuplatní participační práva dítěte, je situace, kdy dítě není schopno vytvořit si vlastní názor či jej rodičům sdělit.²⁷

1.3 Nejlepší zájem dítěte

V současnosti není pochyb o tom, že princip nejlepšího zájmu dítěte se v oblasti vnitrostátního i mezinárodního práva etabloval a je klíčovým principem, zejména hovoříme-li o rodinném právu a právech dítěte. Důvod je relativně prostý. Dítě je zvláště zranitelný subjekt, jehož způsobilost chránit vlastní zájmy je omezená a proto vyžaduje zvláštní ochranu. Až do dovršení procesu dospívání probíhá výrazný rozvoj biologických, psychologických a sociálních aspektů osobnosti dítěte a neblahé vlivy mohou tento vývoj často výrazně poškodit. Princip nejlepšího zájmu dítěte je základním prostředkem poskytnutí takové ochrany dítěti ze strany společnosti.

²⁶ Nález ÚS, sp. zn. I. ÚS 3304/13.

²⁷ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. str. 42.

Co vůbec rozumíme pod pojmem nejlepší zájem dítěte? Nejlepší zájem dítěte patří mezi základní principy, na kterém je postaveno rodinné právo jako takové. Tento princip najdeme nejen ve vnitrostátní úpravě, ale také se s ním setkáváme v řadě mezinárodních dokumentů. Tento princip vychází z myšlenky, že dítě je zvláště zranitelným subjektem, který není schopen plně realizovat a chránit své zájmy.

Definici pojmu zájem dítěte jako takovou ale nenalezneme ani v občanském zákoníku ani v Úmluvě o právech dítěte, řada dokumentů se shoduje na tom, že se jedná o neurčitý pojem, který je rozdílně aplikován, a to v závislosti na kulturních, sociálních a náboženských podmínkách daného prostředí. Příkladem řešení konfliktu kultury a zájmu dítěte ve prospěch zájmu dítěte nabízí například rozhodnutí soudu v Jihoafrické republice ve věci Hlophe v Mahlalela. Soud byl postaven před konflikt zvykového práva, podle kterého, pokud nebyla za nevěstu zcela zaplácena při sňatku její rodinně cena (lolobo), nemůže mít manžel rodičovská práva odpovídající výchově (custody), a nejlepšího zájmu dítěte, který dle soudu spočíval ve svěřeni dítěte do výchovy otce. V situaci, kdy matka dítěte zesnula a otec se i přes nezaplacení ceny za nevěstu domáhal svěřeni dítěte do své výchovy, soud rozhodl, že otec může dítě vychovávat i přes rozpor takového řešení s normami zvykového práva, neboť zájem dítěte má před nimi přednost.²⁸

Právě z důvodu neurčitosti pojmu je aplikace principu nejlepšího zájmu dítěte velmi složitá a naráží na řadu obtíží. Nelze se tomu divit, neboť neurčité právní pojmy působí při aplikaci a interpretaci práva tradičně problémy, a právě proto se právní předpisy, odborná literatura, praxe i judikatura snaží různými způsoby obsah těchto pojmů s větším či menším úspěchem precizovat.

Definovat pojem nejlepšího zájmu dítěte se nicméně pokusil Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, schválený vládou České republiky, a to takto: „*Životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní a sociální vývoj a plnohodnotné dětství, a osobní potenciál dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny; cizí péče a podpora je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře.*“ Nejvyšší soud se

²⁸ Hlophe v Mahlalela ze dne 24.6.1997 č. 13084/95.

pokusil shrnout tento pojem jako: „Závazné uvážení soudů, když rozhodují o zaopatření, péči, pomoci či ochraně, jež nejlépe slouží dítěti.“²⁹

Tento princip je pravidelnou součástí judikatury Ústavního soudu v souvislosti s rozhodováním v oblasti péče a výchovy dětí, je důležité zmínit, že i Ústavní soud ve svém nálezu I. ÚS 1506/13 výslovně uvádí, že rodinné právo stojí na principu nejlepšího zájmu dítěte, ačkoliv v žádném předpisu nedohledáme jeho doslovný význam.

Ústavní soud ve své judikatuře hojně odkazuje, od roku 2013, tedy od doby, kdy byl vydán, na Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 14, ve kterém Výbor OSN formuloval následující faktory, které je nutné brát v potaz při formulování nejlepšího zájmu dítěte, a sice (i) postoj dítěte, (ii) identita dítěte, (iii) zachování rodinného prostředí a udržování vazeb (iv) péče o ochranu a bezpečí dítěte (v) příslušnost dítěte ke zranitelné skupině dětí (vi) právo dítěte na zdraví (vii) právo dítěte na vzdělání.³⁰

Zjednodušeně řečeno je tedy třeba hledat takové uspořádání poměrů dítěte, které bude znamenat, že jsou pro ně to nejlepší, a že je dítě šťastné, zdravé, spokojené a eliminovat veškeré negativní vlivy, které na dítě působí, či mohou působit.

Nejlepším zájmem dítěte se Ústavní soud zabýval například ve svém nálezu I. ÚS 3226/16 ze dne 29.7.2017, kde Ústavní soud konstatuje „Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány. Ústavní soud ve své judikatuře dlouhodobě zdůrazňuje nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování. Podle autoritativního výkladu Výboru pro práva dítěte – vždy když je činěno rozhodnutí na konkrétní dítě, ... musí rozhodovací proces zahrnovat posouzení možného dopadu (negativního či pozitivního) rozhodnutí na dotčené dítě ... z odůvodnění rozhodnutí musí být patrné, že nejlepší zájem dítěte byl brán v potaz.“³¹ Ústavní soud zde mimo jiné odkazuje na rozhodování viz např. nález

²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

³⁰ General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests as primary consideration, 2003, CRC/C/GC/14. Body 53 to 79.

³¹ Nález ÚS, sp. zn. I. ÚS 3226/16.

sp. zn. Pl. ÚS 23/02 ze dne 30.6.2004, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8.7.2010, sp. zn. IV. ÚS 3305/13 ze dne 15.10.2014 aj. Je tedy patrné, že Ústavní soud se tímto principem zabývá již dlouhá léta a klade důraz na jeho interpretaci, mimo jiné klade důraz, aby veškerá rozhodnutí byla řádně odůvodněna s odkazem právě na nejlepší zájem dítěte, a v čem je spatřován.

Princip nejlepšího zájmu dítěte je klíčovým, ale ne jediným, což Ústavní soud zmiňuje mimo jiné v nálezu I. ÚS 3216/13, kde výslovně uvádí, že nejlepší zájem dítěte je hlediskem předním, ale nikoliv jediným a je nutné jej vyvažovat s ostatními zájmy.³² V této souvislosti je nutné poměřit jednotlivé zájmy testem proporcionality, aby došlo k jejich ideálnímu vyvážení.

Obsahem testu proporcionality je testování vhodnosti, potřebnosti a proporcionality v užším smyslu, viz nálezy Ústavního soudu: „*V těchto ohledech tak napadená rozhodnutí představují zásah do práva stěžovatelů na soukromý a rodinný život. Aby takový zásah byl přípustný, musí mít zákonný podklad, sledovat legitimní účel a být ve vztahu přiměřenosti k danému účelu. Nutnost zachování proporcionality při zásazích do základních práv vyplývá z ústavního pořádku, zejména z čl. 4 Listiny, a byla již dostatečně vymezena judikaturou Ústavního soudu. Podle ní je zásah do základního práva proporcionální sledovanému legitimnímu zájmu, pokud splňuje následující tři kritéria [viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (162/2014 Sb.), bod 41; nálezy sp. zn. Pl. ÚS 37/11 ze dne 30. 7. 2013 (299/2013 Sb.), bod 59; nálezy sp. zn. Pl. ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.), bod 37; a řada dalších]: (i) opatření omezující základní právo je vůbec způsobilé dosáhnout sledovaného cíle (test vhodnosti), (ii) sledovaného cíle není možno ve stejné nebo podobné míře dosáhnout jinými prostředky, které by méně zasahovaly do základního práva (test potřebnosti), (iii) zásah je přiměřený, tedy závažnost zásahu do základního práva je v dané konkrétní situaci vyvážena významem sledovaného cíle, neboli oběť přinesená v podobě omezení základního práva se nedostává do nepoměru s užitkem, který omezení přineslo (proporcionalita v užším smyslu).“³³*

³² Nález ÚS, sp. zn. I. ÚS 3216/13.

³³ Nález ÚS, sp. zn. I. ÚS 1587/15-1 ze dne 15.12.2015, bod 27.

Předstupněm testu proporcionality je pak ještě posuzování, jestli je sledovaný cíl vůbec legitimní.³⁴ V konkrétním případě je tedy nutné při zachování nejlepšího zájmu dítěte důležité definovat, jaká základní práva a svobody dítěte budou v případě přijetí určitého řešení dotčena, a následně si zodpovědět otázku, zda tento zásah naplňuje výše zmíněný obsah proporcionality, tedy požadavek vhodnosti, potřebnosti a přiměřenosti v užším slova smyslu. Je jisté, že je-li v postavení legitimního cíle, k němuž se naplnění všech požadavků principu proporcionality vztahuje, některé z práv či svobod dítěte, je výsledné řešení tím nejlepším, co lze při zachování základních práv a svobod dítěte v daném případě poskytnout.³⁵

Problematikou principu nejlepšího zájmu dítěte se zabývá i Evropský soud pro lidská práva, mimo výše uvedeného rozsudku Hlophe v Mahlalela, můžeme zmínit např. rozsudek ve věci Wagner a J.M.W.L. proti Lucembursku č. 76240/01 § 135, dále Mennesson proti Francii č. 65192/11 § 93, aj.³⁶ Například v rozsudku Penchevi proti Bulharsku ze dne 10.2.2015 č. 77818/12, bod č. 56 je uvedeno „*Nepochybně úvaha o tom, co je v nejlepším zájmu dítěte, má zásadní význam ... V současné době je široká shoda – a to i v mezinárodním právu – že ve všech rozhodnutích týkajících se dětí, musí být jejich nejlepší zájem prvořadý*“.³⁷ Z konstantní judikatury Evropského soudu pro lidská práva jasně vyplývá, že v případě soudního rozhodování o dětech nelze upřednostňovat abstraktní principy před nejlepším zájmem dítěte v konkrétním případě.

Nejlepší zájem dítěte je pojmem, na který nelze nahlížet vždy stejným způsobem, naopak musí být vždy posuzován právě na základě konkrétních skutkových okolností. Ústavní soud sice v jednotlivých kauzách používá rozdílné formulace, jednou např. v souvislosti s nejlepším zájmem dítěte hovoří o „privilegovaném, nikoliv však absolutním postavení“ dítěte³⁸, v jiném nálezu naopak popisuje zájem dítěte jako „nejvyšší imperativ“.³⁹ Přestože je evidentní určitá nekonzistentnost v argumentaci Ústavního soudu, z obou případů je

³⁴ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. str. 26.

³⁵ HOFSCHEIDEROVÁ, Anna. *O konceptu nejlepšího zájmu dítěte* [online]. 2017. [cit. 19.6.2021]. Dostupné z: www.epravo.cz.

³⁶ například Anayo proti Německu ze dne 21.12.2010 č. 20578/07, § 71; Gozum proti Turecku ze dne 20.1.2015 č. 4789/10, § 50-51; či Penchevi proti Bulharsku ze dne 10.2.2015 č. 77818/12, § 71.

³⁷ Nález ÚS, sp.zn. I. ÚS 3226/16.

³⁸ viz výše zmíněný nález ÚS, sp. zn. I. ÚS 3216/13 či nález ÚS, sp. zn. Pl. ÚS 15/09.

³⁹ Nález ÚS, sp.zn. IV. ÚS 2244/09.

znatelné, že dítě a jeho (nejlepší) zájmy požívají zvýšené ochrany, kterou musí Ústavní soud zohledňovat při každém svém rozhodování v konkrétní věci.

2 Rodičovská odpovědnost

2.1 charakteristika a obsah rodičovské odpovědnosti

Vzhledem ke skutečnosti, že tématem této diplomové práce je péče o dítě, což je jedna ze složek rodičovské odpovědnosti, je důležité z hlediska systematiky práce a orientace v dané problematice zmínit rodičovskou odpovědnost jako takovou. Jedná se o stručnou charakteristiku a umístění tohoto institutu v právním řádu tak, aby byla základem pro další výklad.

V občanském zákoníku zůstal institut rodičovské zodpovědnosti zachován, avšak jeho název se změnil na „rodičovskou odpovědnost“, což důvodová zpráva zdůvodnila tak, že výraz "rodičovská odpovědnost" více odpovídá anglickému výrazu *parentel responsibilities* a shoduje se s celkovým konceptem pojmu odpovědnosti v novém občanském zákoníku.

Nový občanský zákoník nám přináší mimo výše uvedeného dále širší vymezení obsahu rodičovské odpovědnosti, kdy uvádí *expressis verbis* další oblasti, které do součástí rodičovské odpovědnosti zahrnuje, přičemž dle ust. § 585 občanského zákoníku rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů spočívající (i) v péči o dítě, (ii) v ochraně dítěte, (iii) v udržování osobního styku s dítětem, (iv) v zajišťování výchovy a vzdělání dítěte, (v) v určení místa bydliště dítěte, (vi) v zastupování dítěte, (vii) a ve spravování jmění dítěte. Nicméně s odkazem na důvodovou zprávu je zřejmé, že zákonodárce nezamýšlel rozšířit obsah rodičovské odpovědnosti, pouze upřesnil, co již bylo judikaturou za obsah rodičovské odpovědnosti považováno za účinnosti zákona o rodině, občanský zákoník ve svém ustanovení tedy reflektuje dosavadní judikaturu Nejvyššího soudu.⁴⁰ Za významné považují zejména výslovné zařazení práva na styk s dítětem a určení místa bydliště dítěte do institutu rodičovské odpovědnosti. Zákonodárce tak reaguje na rozšiřující se možnosti volného pohybu osob nejen v rámci EU, nýbrž i po celém světě.

Obsah rodičovské odpovědnosti je mimo jiné zastřešen ústavněprávní rovinou, konkrétně čl. 32 Listiny základních práv a svobod, který v odst. 4 stanovuje, že „*péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči; práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti*

⁴⁰ SCHON, Monika. *Rodičovská odpovědnost v novém občanském zákoníku. Acta Iuridica Olomucensia*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. str. 33-47.

mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona“. Mezinárodní ochrana je stanovena v čl. 7 Úmluvy o právech dítěte, která taktéž garantuje právo na péči jejich rodičů.⁴¹

2.2 Vznik a zánik rodičovské odpovědnosti

Dále je potřebné si vymezit vznik a zánik rodičovské odpovědnosti. Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte, přičemž zaniká s okamžikem nabytí dítěte plné svéprávnosti, zpravidla tedy dosažením zletilosti. Tuto skutečnost stanovuje občanský zákoník ve svém ust. § 858, kde uvádí, že *„Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.“*

Nicméně, rodičovská odpovědnost zaniká i za jiných situací, tedy k jejímu zániku může dojít i před dosažením zletilosti, a to například smrtí dítěte nebo rodiče. Dále rodičovská odpovědnost zaniká právní mocí rozhodnutím o osvojení nezletilého dítěte, právní mocí rozhodnutí, kterým byla nezletilému dítěti přiznána plná svéprávnost nebo v případě, kdy nezletilé dítě uzavře sňatek. Současně soud může zbavit rodiče rodičovské odpovědnosti, a tedy právní mocí takového rozhodnutí taktéž zaniká.⁴²

2.3 Nositelství a výkon rodičovské odpovědnosti

2.3.1 Nositel rodičovské odpovědnosti

Nositelství rodičovské odpovědnosti je přiznáno každému rodiči s výjimkou rodiče, který byl rodičovské odpovědnosti zbaven, přičemž rodičovské odpovědnosti může rodiče zbavit pouze soud,⁴³ nositelství je tedy vázáno na statusový vztah. Nositelem rodičovské odpovědnosti může být pouze a jen rodič dítěte, a to ex lege, bez ohledu na svoji plnou či omezenou svéprávnost a bez

⁴¹ VOJÁČKOVÁ, Adéla. *Rodičovská odpovědnost ve světle nejnovější judikatury Ústavního soudu* [online]. 2016. [cit. 15.6.2021]. Dostupné z: www.epravo.cz

⁴² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 823.

⁴³ § 865, odst. 1, zákon č. 89/2012, občanský zákoník.

nutnosti splnění další podmínky.⁴⁴ Tedy pokud se jedná o partnera rodiče, manžela rodiče, poručníka či opatrovníka, tyto osoby se mohou podílet na péči o nezletilé dítě, avšak nositeli rodičovské odpovědnosti se stát nemohou.

Jak již bylo zmíněno výše, nositelem rodičovské odpovědnosti jsou oba rodiče, tedy jak matka, tak otec dítěte. V životě však může dojít k různým situacím a může se stát, že rodičovská odpovědnost bude náležet jen jednomu z rodičů. V takovém případě hovoříme o koncentraci rodičovské odpovědnosti v osobě jednoho rodiče. Ke koncentraci bude docházet například v situaci, kdy jeden z rodičů zemře, nikdy nebyl znám nebo jeden z rodičů byl rodičovské odpovědnosti zbaven.⁴⁵ V této souvislosti uvádím, že zbavení rodičovské odpovědnosti je zásadním zásahem do vztahu rodiče a dítěte a soud by měl k němu přistoupit jen v mimořádných případech.

Rodičovská odpovědnost je přiznána i rodiči s omezenou svéprávností, a to ať jde o nezletilého rodiče nebo zletilého, kterému byla svéprávnost omezena rozhodnutím soudu. Občanský zákoník stanovuje, že člověk se stává plně svéprávným dovršením zletilosti, mimo to se člověk může stát plně svéprávným přiznáním svéprávnosti rozhodnutím soudu, nebo uzavřením manželství.⁴⁶ U nezletilého rodiče rozlišujeme dvě situace, na jedné straně stojí nezletilý rodič, který uzavřel manželství nebo kterému byla přiznána svéprávnost rozhodnutím soudu, tedy stal se plně svéprávným dle ust. § 30 odst. 2 občanského zákoníku, na druhé straně stojí nezletilý rodič, u kterého nedošlo ani k jedné z těchto skutečností. V obou případech je nezletilý rodič nositelem rodičovské odpovědnosti, nicméně pouze v jednom případě je i jejím vykonavatelem v plném rozsahu. Pokud jde o první situaci, jedná se o plně svéprávného člověka, a tedy je nejen nositelem rodičovské odpovědnosti, ale je oprávněn ji i v celém rozsahu vykonávat. Zatímco u druhé situace nezletilý rodič nenabyl plné svéprávnosti, a tedy je sice nositelem rodičovské odpovědnosti, ale ze zákona má pozastaven její výkon s výjimkou výkonu povinnosti a práva o dítě pečovat.⁴⁷

⁴⁴ SCHON, Monika. *Rodičovská odpovědnost v novém občanském zákoníku. Acta Iuridica Olomucensia*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. str. 33-47.

⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 907.

⁴⁶ § 30, odst. 1, 2, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014 str. 907.

Tato skutečnost je uvedena v ust. § 868 odst. 1, 2 občanského zákoníku⁴⁸, což jsou ustanovení občanského zákoníku, které mohou vyvolávat otázky, a lze o nich vést rozporuplné debaty. V těchto ustanoveních zákonodárce zachovává výkon povinnosti a práva péče o dítě u nezletilého rodiče, kterému nebyla přiznána plná svéprávnost rozhodnutím soudu, ani uzavřením manželství, kdežto u rodiče, jenž byl omezen na svéprávnosti v oblasti rodičovské odpovědnosti, umožňuje rozhodnutím soudu zachovat jak výkon povinnosti a práva péče o dítě, tak i osobní styk s dítětem. V této souvislosti je nutné uvést, že občanský zákoník používá pojem péče o dítě v užším slova smyslu, aktuální právní úprava rozumí péčí o dítě osobní každodenní péčí zahrnující péči o zdraví dítěte a o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj⁴⁹, zatímco předchozí právní úprava chápala pojem péče o dítě v širším slova smyslu. Judikaturou Nejvyššího soudu bylo například dovozeno, že péčí o dítě se rozumí i výchova dítěte v nejširším smyslu a že právo na styk tvoří podkategorii práva péče o dítě.⁵⁰ Můžeme si tedy v této souvislosti položit otázku, zda zákonodárce skutečně chtěl u nezletilého rodiče výkon ostatních povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti a jež dříve byly dovozovány z práva péče o dítě skutečně pozastavit a zda opravdu nezletilý rodič nemá právo styku se svým dítětem a vychovávat ho i přestože mu byla zachována práva a povinnosti vyplývající z péče o dítě⁵¹, tedy není v lepším zájmu, aby pojem péče o dítě byl vykládán v širším slova smyslu, jako tomu bylo u předchozí právní úpravy, která, jak je výše uvedeno, zahrnovala mimo jiné i právo na styk s dítětem a jeho výchovu.

Dle mého názoru pokud byl nezletilému zachován výkonu povinnosti a práva péče o dítě, takový nezletilý by měl být taktéž schopen styku s dítětem a

⁴⁸ § 868 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku „*Výkon rodičovské odpovědnosti nezletilého rodiče, který dříve přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství nenabyl plné svéprávnosti, je až do doby, kdy nabude plnou svéprávnost, pozastaven; to neplatí o výkonu povinnosti a práva péče o dítě, ledaže soud vzhledem k osobě rodiče rozhodne, že výkon také této povinnosti a tohoto práva se pozastavuje až do doby, kdy rodič nabude plnou svéprávnost.*“

§868 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku „*Výkon rodičovské odpovědnosti rodiče, jehož svéprávnost byla v této oblasti omezena, je po dobu omezení jeho svéprávnosti pozastaven, ledaže soud rozhodne, že se rodiči vzhledem k jeho osobě zachovává výkon povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem.*“

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 913.

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012.

⁵¹ SCHÖN, Monika. *Výkon rodičovské odpovědnosti rodičem s omezenou svéprávností. Právní rozhledy*, 2014, č. 13–14. str. 493.

jeho výchovy, a tedy pojem péče o dítě by v tomto smyslu měl být vykládán v širším slova smyslu, jako tomu bylo u předchozí právní úpravy.

2.3.2 Výkon rodičovské odpovědnosti

Naproti tomu výkon rodičovské odpovědnosti představuje samotnou realizaci povinností a práv, které z ní vyplývají. Zatímco zákon svěřuje rodičovskou odpovědnost do rukou každého rodiče bez rozdílu, při výkonu je situace odlišná. Ne každý rodič má právo, resp. povinnost, rodičovskou odpovědnost ve vztahu k dítěti realizovat. S ohledem na zásadu nejlepšího zájmu dítěte a jeho blaha zákon upravuje pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti ex lege z důvodu nezralosti či duševní poruchy rodiče.⁵² Jde o případ, kdy je rodič nezletilý a nesvéprávný, nebo jde o rodiče, jehož svéprávnost byla v oblasti rodičovské odpovědnosti omezena.

Pokud hovoříme o výkon povinností a práv plynoucích z rodičovské odpovědnosti, nejedná se pouze o takové ve vztahu rodičů k dítěti, ale i ve vztahu mezi rodiči navzájem, přičemž nemůžeme zapomenout ani ve vztahu ke třetím osobám, jejichž práva a povinnosti mohou být při výkonu rodičovské odpovědnosti dotčena.⁵³ Summa summarum se jedná o komplikovaný systém vztahů pro který je třeba daný zákonodárný rámec.

Základní zásada důležitá pro výkon rodičovské odpovědnosti je, že si jsou rodiče při jejím výkonu rovni a vykonávají ji ve vzájemné shodě současně za sledování nejlepšího zájmu dítěte. Zároveň při rozhodování musí mít na paměti, že dítě není pouhým objektem výkonu rodičovské odpovědnosti, ale je aktivním subjektem, který má právo se podílet na rozhodování o záležitostech, jež se ho dotýkají. Proto by mu rodiče s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost měli při rozhodování dát prostor pro vyjádření.⁵⁴ V následující podkapitole se budu věnovat zejména výkonu rodičovské odpovědnosti ve vztahu k dítěti.

Občanský zákoník v ust. § 875 odst. 1 stanovuje následující, a sice „Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče v souladu se zájmy dítěte“, toto ustanovení reflektuje jednu ze zásadních principů rodinného práva, kterou je

⁵² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 187.

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. Brno: Doplněk Masarykova univerzita Brno, 2006. str. 233.

⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 35.

nejlepší zájem dítěte a jeho blaho, které mimo jiné vychází z čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Jinak řečeno, rodiče jsou povinni při rozhodování o dítěti, ať už se jedná o běžnou správu nebo významnou událost, zohlednit jeho nejlepší zájem. V této souvislosti je nutné uvést, že rodičovská odpovědnost není vykonávána po celou dobu trvání stejným způsobem. Některé povinnosti a práva váží na samotný počátek života dítěte, jak je tomu například u práva a zároveň povinnosti rodiče dát svému dítěti jméno, některé mohou trvat i po celý jejich život. Tou může být vzájemná vyživovací povinnost. Jde-li však o takový souhrn povinností a práv, jejichž smyslem je výchova dítěte, péče o něj, jakož jeho celková příprava do řádného a samostatného života, pak s ohledem na svůj účel a obsah trvá rodičovská odpovědnost do té doby, kdy je výkon takových práv pro dítě zapotřebí.

Trvání rodičovské odpovědnosti tedy závisí na věku dítěte, ale i na jeho rozumové a volní vyspělosti, přičemž při jeho výkonu jsou rodiče povinni hájit zájmy dítěte a zabezpečit jeho všestranný rozvoj. Za tímto účelem jsou oprávněni užít také přiměřených výchovných prostředků, které se ale nesmí dotknout důstojnosti dítěte a musí jich být užito takovým způsobem, aby nebylo ohroženo jeho zdraví a příznivý vývoj.⁵⁵

2.4 Zásah do rodičovské odpovědnosti

Zásah do rodičovské odpovědnosti je nejpřísnějším zásahem do právního vztahu mezi rodiči a dětmi. Mezi zásahy státní moci řadíme tři situace, o nichž rozhoduje soud, a která se odlišují intenzitou státní intervence. Nejmírnějším zásahem rozumíme pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, přičemž následuje omezení a zbavení rodičovské odpovědnosti.

Při jakémkoli rozhodování soudu ve věci styku druhého rodiče s dítětem je nutno vycházet vždy z hlediska zájmu dítěte, tento princip je naprosto stěžejní. Za obvyklých okolností je v zájmu dítěte, aby jeho styk s druhým rodičem byl co nejširší. Je nutné tak přihlížet nejen k celkovému množství času, ale i k tomu, aby se druhý rodič podílel v co největší míře i na běžném životě svého dítěte, včetně jeho plnění školních a jiných povinností, viz náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2298/15-1 ze dne 15.3.2016: „*Nejde však jen o celkové množství stráveného času*

⁵⁵HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 893-894.

*s dítětem z hlediska celého roku, ale také o to, v jakém období se styk rodiče s ním uskutečňuje. Pro dítě a jeho budoucnost má velký význam právě období, kdy musí plnit své školní a další povinnosti, a kdy je více než jindy zapotřebí, aby se do jeho výchovy zapojili oba rodiče, tak aby dítě mohlo co nejvíce těžit ze znalostí, zkušeností a výchovných a pedagogických schopností obou rodičů, a nikoliv jen jednoho z nich. Kromě toho možnost většího zapojení rodiče, jemuž dítě nebylo svěřeno do péče, do výchovy dítěte v období, kdy jsou na ně kladeny zvýšené nároky a kdy dítě musí společně (i) s tímto rodičem překonávat různé překážky a řešit problémy, má význam i pro prohloubení vzájemných citových vazeb mezi nimi a také vede tohoto rodiče k odpovědnosti za budoucnost dítěte. Nejde tedy jen o právo obou rodičů podílet se na výchově svého dítěte, ale také o sledování jeho "nejlepšího zájmu", kdy široký styk rovněž ve školním roce zpravidla (viz sub 16) bude pro dítě přínosem a obohacením.*⁵⁶

2.4.1 Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti

Již výše jsem se okrajově pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti věnovala. Jak jsem uvedla, právní úprava je stanovena v ust. § 868 a § 869 občanského zákoníku. K pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti může dojít ex lege či rozhodnutím soudu. Zopakuji, že k pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti dochází ex lege z důvodu nesvéprávnosti rodiče, a to ť z důvodu věku či v důsledku rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti rodiče v oblasti rodičovské odpovědnosti a dále po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení dítěte.⁵⁷ Pokud se jedná o rozhodnutí soudu, ten může pozastavit výkon rodičovské odpovědnosti ze zákonem stanovených důvodů, a to rodiči ve výkonu brání závažná okolnost, a současně se lze domnívat, že je to třeba v souladu se zájmy dítěte.⁵⁸ Závažná překážka a zájem dítěte jsou tedy zákonné dvě podmínky, které musí být splněny kumulativně.

Závažnou překážkou se rozumí překážka objektivního charakteru, tedy taková, která nespočívá v nějakém nedostatečném výkonu rodičovské odpovědnosti, případně protiprávním jednání rodiče. Mezi takovou překážku můžeme řadit například dlouhodobou nemoc, dlouhodobý pobyt rodiče v zahraničí, umístění jednoho z rodičů ve věznici z důvodu výkonu trestu odnětí

⁵⁶ Nález ÚS, sp. zn. III. ÚS 2298/15-1 ze dne 15.3.2016.

⁵⁷ § 825, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁸ SCHON, Monika. *Rodičovská odpovědnost v novém občanském zákoníku. Acta Iuridica Olomucensia*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. str. 33-47.

svobody, aj. Za této situace bude výkon rodičovské odpovědnosti náležet druhému rodiči, popřípadě, pokud by došlo k pozastavení výkonu u obou rodičů, poručník, kterého určí soud.

2.4.2 Omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu

Toto opatření je již přísnější nežli pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti. K omezení rodičovské odpovědnosti může dojít taktéž buď ze zákona, nebo rozhodnutím soudu. V oblasti správy majetku dítěte dochází k omezení rodičovské odpovědnosti ex lege v případě prohlášení úpadku na majetek rodiče. Rozhodnutím soudu lze omezit rodičovskou odpovědnost v případě, že rodič nevykonává svou rodičovskou odpovědnost řádně a vyžaduje-li to zájem dítěte. Opět musí být splněny podmínky kumulativně. Zákon v tomto případě nestanovuje výslovně, za jakých okolností by měla být omezena rodičovská odpovědnost a za jakých okolností je na místě omezení jejího výkonu, přičemž to neuvádí ani důvodová zpráva. Jejich rozlišení je tedy ponecháno na judikatuře.⁵⁹

K omezení rodičovské odpovědnosti soud přistupuje zpravidla za okolnosti, kdy rodič dítě zanedbává, dává přednost vlastním zájmům před zájmy dítěte, ohrožuje jeho mravní výchovu. Soud musí stanovit rozsah omezení, přičemž se opět tyto práva a povinnosti koncentrují, tedy přechází na druhého rodiče. Pokud by došlo k situaci, kdy k omezení by došlo u obou rodičů, či dítě by mělo pouze jediného žijícího rodiče, u kterého by byla rodičovská odpovědnost omezena, přechází výkon těchto práv na opatrovníka, kterého dítěti určí soud.⁶⁰

Omezení či zákaz styku tak připadají v úvahu jen u skutečně zásadního problematického jednání či naopak opomenutí druhého rodiče. Typickým případem je zejména protiprávní jednání a chování, jehož by se druhý rodič dopustil vůči dítěti, zejména jednání, pro které je vedeno trestní řízení. Obecně připadá v úvahu i jiné násilí vůči dítěti (tj. jednání, jež nenaplnuje znaky skutkové podstaty některého z trestných činů), absence péče o základní potřeby dítěte, ohrožení zdravého vývoje dítěte, akceptace zanedbávání školní docházky, psychické týrání dítěte apod. Lze si představit, že by k omezení či zákazu styku

⁵⁹ SCHON, Monika. *Rodičovská odpovědnost v novém občanském zákoníku*. Acta Iuridica Olomucensia. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. str. 33-47.

⁶⁰ NOVÁK, P., IVIČÍČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ, P. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014. str. 150.

mohla vést i závažná míra manipulace proti pečujícímu rodiči, porušování pravidel péče či úpravy styku. K tomu viz usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2015, sp. zn.: I. ÚS 873/15, kdy obě děti trpěly posttraumatickou stresovou poruchou, kterou vyvolal (případně k ní podstatně přispěl) otec, přičemž rovněž děti ho považují za původce svého stavu. Otec porušil mimosoudní dohodu o střídavé péči, bránil styku dětí s matkou, a tak ohrozil zachování jejich rodinných vazeb s matkou, a nerespektoval ani předběžné opatření soudu, kterým byly děti svěřeny do střídavé péče obou rodičů.⁶¹

Mimo výše uvedeného je nutné zmínit ještě tzv. faktické omezení rodičovské odpovědnosti, ke kterému dochází na základě jiného soudního rozhodnutí, jako je zákaz styku rodiče s dítětem, nařízení ústavní výchovy, ochranné výchovy, aj.

2.4.3 Zbavení rodičovské odpovědnosti

Mezi nejkrajnější a nejpřísnější zásah do vztahu mezi rodičem a dítětem je zbavení rodičovské odpovědnosti. Smyslem a účelem institutu zbavení rodičovské odpovědnosti není uložení sankce pro rodiče, ale primárně ochrana zájmů dítětem. Po nabytí právní moci takového rozhodnutí není rodič nadále nositelem rodičovské odpovědnosti, která se opět koncentruje v osobě druhého rodiče či poručníka stanoveného soudem. V tomto případě jde o velmi závažné zanedbání či zneužívání rodičovské odpovědnosti rodičem vůči dítěti. Jde o důvody, které jsou natolik závažné a současně i protiprávní, že tento soudní zásah je plně odůvodněn a ochrana práv dítěte převažuje nad základními právy. Jedná se o situaci, kdy je rodičovská odpovědnost zanedbávána závažným způsobem, nebo pokud rodič svou rodičovskou odpovědnost nebo její výkon rodič doslova zneužívá. Níže si uvedeme judikaturu, která se otázkou zanedbávání a zneužívání zabývala.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí stanovil, že *„závažným zanedbáváním rodičovské zodpovědnosti je zejména dlouhodobé neplnění rodičovské zodpovědnosti, trvalé ponechání dítěte ve výchovném zařízení spojené s nezájmem o toto dítě a s neprojevením snahy převzít je do rodinné výchovy, nemorální způsob života rodičů, soustavné neplnění vyživovací povinnosti k dítěti, trestní postih pro zanedbávání povinné výživy apod. O takové zanedbávání jde i v*

⁶¹ TOMEŠOVÁ, Jana. *Omezení a zákaz osobního styku rodiče s nezletilým dítětem, část I.* [online]. 2017. [cit. 18.8.2021]. Dostupné z: www.pravniprostor.cz

případě, že rodič o dítě po dlouhou dobu neprojevil jakýkoliv zájem, neposílá mu žádné dárky, nad rámec běžného výživného mu neposkytuje ničeho, neinformoval se o jeho zdravotním stavu ani prospěchu ve škole a nepokusil se s nezletilým navázat kontakt.“⁶² Ve stejném citovaném usnesení Nejvyššího soudu je rovněž zdůrazněno, že ke zbavení rodičovské zodpovědnosti nestačí jen ojedinělé vybočení nebo opomenutí, ale zneužívání či zanedbávání rodičovské zodpovědnosti musí dosáhnout takového stupně, že zbavení rodičovské zodpovědnosti je jediným účinným prostředkem ochrany dítěte – tzv. ultima ratio.

Co se týče zneužívání rodičovské odpovědnosti, Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí stanovil, že *„Za zneužívání rodičovské zodpovědnosti je především považováno ohrožení tělesného a duševního vývoje dětí, umožnění jim páchat trestnou činnost, svádění k nemorálnímu způsobu života, týrání dětí apod.“⁶³.*

Že je zbavení rodičovské odpovědnosti prostředkem ultima ratio zdůrazňuje soustava soudů téměř ve všech svých rozhodnutích, např. Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 24.1.2019 sp. zn. 21 Cdo 2432/2017-1919, kde je uvádí, že *„má-li být zbavení rodičovské odpovědnosti až prostředkem "ultima ratio", je potřeba pečlivě odůvodnit, zda je intenzita závadového jednání opravdu natolik závažná, že nepostačí mírnější prostředek ochrany dítěte, a zda je z důvodu vysoké závažnosti závadového jednání v zájmu nezletilého zbavit jeho rodiče rodičovské odpovědnosti.“⁶⁴*

Soudy v tomto případě sledují dle judikatury dvě přední hlediska při rozhodování o zbavení rodičovské odpovědnosti, a to zájem dítěte na jedné straně a princip minimalizace zásahu do práva na rodinný život na straně druhé, viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.4.2021 sp. zn. 21 Cdo 2036/2017-439 *„uvedená dvě judikaturní hlediska-zásada nejlepšího zájmu dítěte, který musí být předním hlediskem při rozhodování [k otázce nejlepšího zájmu dítěte (v procesní rovině) srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011, uveřejněný pod číslem 102/2012 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek, v němž byl přijat právní názor, že nejlepší zájem dítěte v procesním významu zahrnuje rozhodovací činnost soudu, která v konkurenci často protichůdných zájmů účastníků řízení zvažuje a přední význam přiznává*

⁶² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30.8.2006, sp. zn. 30 Cdo 2873/2005.

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3031/2011.

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.1.2019 sp. zn. 21 Cdo 2432/2017.

zjištěnému zájmu dítěte s cílem dosáhnout pro dítě stabilního a dlouhodobého řešení], a princip minimalizace zásahu do práva na rodinný život (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1686/2011, nebo též rozsudek ESLP ze dne 12. 7. 2001, stížnost č. 25702/94, bod 178]-je nezbytné vzít v úvahu při rozhodování o zbavení rodičovské odpovědnosti. Při posuzování obsahu pojmu "zájem dítěte" je třeba vycházet rovněž z Úmluvy o právech dítěte (dále též jen "Úmluva"), neboť v České republice jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu (čl. 10 Ústavy ČR). Zvláštní postavení mezi nimi mají mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, které tvoří součást českého ústavního pořádku se všemi důsledky z toho plynoucími. Do kategorie těchto smluv bezesporu patří též Úmluva o právech dítěte. Zásada nejlepšího zájmu dítěte nemůže být vnímána izolovaně od ostatních obecných zásad Úmluvy, mezi něž je třeba počítat zákaz diskriminace jakéhokoliv druhu (čl. 2 Úmluvy), právo na život (čl. 6 Úmluvy) a participační právo dítěte (čl. 12 Úmluvy). Pozornost si zaslouží zejména vztah mezi čl. 3 a čl. 12, podle něhož (první odstavec) státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství. Prvně uvedená zásada stanoví za cíl dosažení nejlepšího zájmu dítěte, zatímco druhá poskytuje způsob, jakým jej lze dosáhnout. Jinak řečeno, nelze usuzovat, že rozhodnutí bude v nejlepším zájmu dítěte, jestliže požadavek čl. 12, objektivně vzato, nebude naplněn.⁶⁵V tomto rozsudku tedy Nejvyšší soud zdůrazňuje potřebu, aby když dojde k takovému zásadnímu zásahu do práv a povinností rodičů a dětí, je třeba, aby takový zásah byl patřičně odůvodněn a podložen patřičnými důkazy, včetně uvedení hledisek, která vzal soud do úvahy při rozhodování, jakož i zjištěním názoru dítěte, je-li toto možné, případně jej zjistit zprostředkovaně.

⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.4.2019 sp. zn. 21 Cdo 5036/2017-438.

Dle ust. § 872 NOZ dojde-li ke zbavení rodičovské odpovědnosti, zůstává rodiči právo osobně se stýkat s dítětem jen v případě, že soud rozhodne o zachování tohoto práva s přihlédnutím k zájmu dítěte. Mimo jiné je třeba zmínit, že omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti se může týkat jak jednoho, tak více dětí týchž rodičů, proto v rozhodnutí soud vždy uvede, kterého rodiče a kterého dítěte se to týká. Tak je možné, že rodič je zbaven rodičovské zodpovědnosti jen ve vztahu k jednomu dítěti a ve vztahu k ostatním dětem je mu rodičovská zodpovědnost zachována.⁶⁶

Ve druhém odstavci ust. § 871 občanského zákoníku zákon uvádí zvláštní případy, při nichž má soud posuzovat naplnění důvodů pro zbavení rodičovské odpovědnosti, jedná se o situaci, spáchal-li rodič úmyslný trestný čin proti dítěti, použil-li rodič dítě, které není trestně odpovědné, ke spáchání trestného činu, spáchal-li rodič trestný čin jako spolupachatel, návodce, pomocník či organizátor trestného činu spáchaného jeho dítětem.

Výše uvedené se nejedná se o další důvody stojící samostatně vedle důvodů uvedených v prvním odstavci ust. § 871 občanského zákoníku, ale o zvláštní důvody, u nichž soud posuzuje, zda u nich zároveň nebyly splněny podmínky pro zbavení rodičovské odpovědnosti stanovené prvním odstavcem.⁶⁷

⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. BECK, 2009, s. 171.

⁶⁷ SCHON, Monika. *Komentář zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 871* [online]. 2017. [cit. 10.8.2021]. Dostupné z: www.fulsoft.cz

3 Péče o dítě

3.1 Péče o dítě a jeho obsah

Předchozí kapitola diplomové práce byla věnována rodičovské odpovědnosti, a to z důvodu, že obsahem rodičovské odpovědnosti jsou práva a povinnosti rodičů, která zahrnují zejména péči o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, ochranu dítěte, udržování osobního styku, zajišťování jeho výchovy a vzdělání, určení místa bydliště, zastupování a spravování jeho jmění. Tedy péče o dítě je brána jako jedna ze složek rodičovské odpovědnosti. Úvodem je třeba objasnit, co je pod pojmem péče o dítě ve smyslu účinné právní úpravy myšleno.

Pod péčí o dítě zahrnuje občanský zákoník péči o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Pokud jde o pojem výchovy, i ten zmiňuje v ust. § 858, když uvádí, že rodičovská odpovědnost zahrnuje zajišťování výchovy a vzdělání dítěte. Jak je tedy patrné z výše uvedeného, občanský zákoník pojem péče i výchova užívá, přičemž blíže vymezuje pouze obsah pojmu péče o dítě, ale vzájemný vztah těchto dvou pojmů podrobněji nevymezuje.⁶⁸ Nicméně bližší vymezení pojmu výchova můžeme nalézt v trestněprávní úpravě, konkrétně v ustanovení, které obsahuje trestný čin ohrožení výchovy dítěte, přičemž zde je výchova definována taktéž jako rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte, přičemž zde je výchova dítěte uvedena jako pojem nadřazený péči o dítě, jelikož porušení povinnosti péče o dítě je zde konstatována jako jedna z možností, jak může být výchova dítěte ohrožena.⁶⁹

Vymezení rozdílu pojmu výchova a péče o dítě tedy není zřejmé, lze však dovodit, že mezitím co péče o dítě zajišťuje jeho fyzickou a psychickou integritu, výchovou lze rozumět proces předávání názorového a hodnotového aparátu a behaviorálních návyků.⁷⁰

Komentář k ust. § 880 nám podává dále podrobnější obsah pojmu péče o dítě, kdy *"Povinnost a právo rodiče pečovat o své dítě, to znamená pečovat o ně*

⁶⁸ ŠMÍD, Ondřej. *Pojem výchovy a péče v „novém“ občanském zákoníku. Acta Iuridica Olomucensia*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. str. 163-173.

⁶⁹ HRADILOVÁ, Kristýna. *Právo na výchovu a péči, povinnost vychovávat a pečovat. Acta Iuridica Olomucensia č. 3*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. str. 267 – 274.

⁷⁰ HRADILOVÁ, Kristýna. *Právo na výchovu a péči, povinnost vychovávat a pečovat. Acta Iuridica Olomucensia č. 3*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. str. 267 – 274.

*fyzicky, starat se o jeho fyzické a tělesné potřeby, zajistit jeho lidskou existenci, chránit je a pečovat o ně jako o jedince sociálního, myslícího, cítícího, jako o inteligentní bytost, řídit jeho jednání, dohlížet na ně, resp. kontrolovat je, stýkat se s ním osobně, určovat místo jeho pobytu atd., představuje bohatou a rozmanitou množinu činností upravených právem. Přitom je třeba mít na zřeteli, že dítě je aktivní subjekt, je samo sebou, a tudíž není možné vyžadovat od něj slepou poslušnost typu podřízení otcovské moci. Do rámce povinnosti a práva vychovávat dítě patří rozhodnutí o tom, jakým způsobem – v nejširším slova smyslu – se bude dítě vzdělávat, popř. jaké si zvolí povolání. Je samozřejmé, že stanovisko dítěte musejí rodiče zvážit v obou případech, že půjde spíše o povolání, je s ohledem na věk dítěte pravděpodobnější. Rodičům se vedle stanoviska dítěte navíc ukládá vzít v úvahu jeho schopnosti a nadání."*⁷¹

Westphalová dále rozumí péči o dítě jako pojem v nejširším slova smyslu rozhodování o dítěti – o lékařské péči, o způsobu vedení života (například trávení volného času), o náboženském směřování dítěte. Součástí takto široké péče je podle ní osobní péče – každodenní starání se o dítě a rozhodování v běžných záležitostech.⁷²

Zákonodárce zařazuje výchovu pod péči o dítě, a také jeho ochranu, což je patrné z názvu oddílu občanského zákoníku, jež zahrnuje ust. § 880 až § 886, a zní „péče o dítě a jeho ochrana“. Do těchto paragrafů jsou zařazena ustanovení hovořící o rodičovské odpovědnosti týkající se osobnosti dítěte, o rozhodování o vzdělání nebo pracovním uplatnění dítěte, dále o svěřením péče o dítě, jeho ochrany, výkonu jeho výchovy jiné osobě, dále o právu žádat vydání dítěte, o povinnosti pomoci mezi rodiči a dětmi, dále také o výchově a výchovných prostředcích, o podílu manžela/partnera rodiče na péči a výchově dítěte a konečně o podílu dítěte na péči o chod domácnosti. Mezi péčí o dítě a jeho ochranou jsou tedy velmi tenké hranice, někteří experti tyto dvě složky odlišují, někteří tvrdí, že ochrana dítěte se řadí pod péči o dítě jako takovou. Nicméně tak je to i s výchovou dítěte. Například Zuklínová zahrnuje ochranu a výchovu dítěte jakožto jednu ze složek péče o dítě, kdy ve své odborné literatuře uvádí „Povinnost a právo pečovat o dítě v širším slova smyslu zahrnují povinnost a

⁷¹ ŠMÍD, David. Nový občanský zákoník pro širokou veřejnost s podrobným výkladem vybraných ustanovení. 1. vyd. Praha: Sondy, 2014. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

⁷² ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L. a KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. str. 77.

*právo o osobu dítěte, včetně péče o jeho zdraví, zdravý vývoj a dále pak výchovu dítěte po všech stránkách a všestrannou ochranu dítěte (což obvykle bývá chápáno jako zvláštní dílčí právo pro rodiče).*⁷³

Jak bylo výše řečeno, někteří odborníci odlišují tyto složky, jako například Westphalová spolu s Hrušákovou péči o dítě od jeho výchovy, přičemž uvádí, že *„Péči o dítě, která se týká jeho osoby, je možno definovat jako osobní, každodenní péči o dítě. Výchovu lze definovat jako ovlivňování dítěte v nejširším slova smyslu.*⁷⁴

Z uvedeného vyplývá, že pojem péče o dítě není zákon přesně vymezen a může je tu dán prostor pro různou interpretaci soudu.

Nicméně důležité uvést, že péče o dítě v nejširším slova je podle komentářové literatury nejdůležitějším oprávněním a povinností rodičů ve vztahu k dítěti. Právo rodičů na péči o dítě vyplývá mj. z ustanovení čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, právo dítěte na péči rodičů z ustanovení čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a rovněž z ustanovení čl. 32 odst. 4 Listiny. Základním smyslem péče rodičů o dítě musí být zájem dítěte.⁷⁵

Péče o dítě není pouze právem, ale současně též povinností rodičů, a tedy naopak, právem dítěte, které má vůči rodičům.

Mimo jiné důležitost péče o dítě jakožto nejdůležitější součástí rodičovské odpovědnosti vyzdvihuje i Westphalová, neboť *„každodenní péče o dítě zakládá osobní vztah mezi rodičem a dítětem, směřuje citovou orientaci dítěte a umožňuje, aby se mezi nimi vytvořil rodinný vztah. Jen tím, že rodiče mají právo o dítě osobně pečovat, může být zajištěn přirozený prostor pro rozvoj a seberealizaci dítěte“.*⁷⁶

Závěrem uvádí, že judikatura mimo jiné klade důraz na to, aby péče o dítě byla vykonávána rovnocenným podílem obou rodičů, viz. nálezný Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1921/17-2 ze dne 21.11.2017, tedy: *„Pojem "v péči obou rodičů“*

⁷³ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., a kol. *Občanské právo hmotné.* Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 115.

⁷⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 913-914.

⁷⁵ Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 18. 3. 1997, sp. zn. Nc 41/95.

⁷⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 914.

nelze chápat jako paušalizaci (upřednostnění) střídavé péče jakožto základního východiska při rozhodování o výchově dětí. Naopak je nezbytné, aby obecné soudy vždy zohlednily ad hoc všechny okolnosti posuzované věci a rozhodly o formě péče v nejlepším zájmu dítěte tak, aby byl podíl obou rodičů na péči a výchově dítěte zásadně rovnocenný. Toho lze dosáhnout nejen úpravou péče střídavé nebo společné, ale i svěřením dítěte do výlučné péče jednoho z rodičů, avšak za současné odpovídající úpravy styku dítěte s druhým rodičem (úpravou "širokého" styku).“⁷⁷

3.2 Ochrana dítěte

Již bylo zmíněno, že vedle pojmu péče o dítě a jeho výchovy je relevantní pojem ochrana dětí jako součást rodičovské odpovědnosti. V této souvislosti je stěžejní náleží Ústavního osudu ze dne 15.12.2015, který se zabýval ochranou dítěte jako jednou ze složek rodičovské odpovědnosti, a v němž Ústavní soud řešil otázku spoluodpovědnosti otce za újmu na zdraví jeho dvou malých dětí sražených v jeho přítomnosti na přechodu pro chodce. Zatímco obecné soudy v důsledku shledání spoluodpovědnosti krátily přiznávané odškodnění, ústavní soud konstatoval, že spoluodpovědnost dána nebyla, když se děti chovaly zcela v souladu s dopravními předpisy a pokud by na jejich místě byly dospělé a plně svéprávné osoby, došlo k újmě stejným způsobem a shledal tak porušení práva na ochranu soukromého a rodinného života a práva na spravedlivý proces.⁷⁸

V uvedeném náleží mimo jiné Ústavní soud hodnotí přiměřenost ochrany dítěte před nepříznivými vlivy a vedení dítěte k samostatnosti: *„Je nutno nalézt správnou rovnováhu mezi intenzitou dohledu a svobodou dětí. Tím, že rodiče děti vychovávají k samostatnosti, tak je nejlépe chrání před nebezpečím. Absolutní odpovědností rodičů za činy svých dětí by byl zcela popřen tento důležitý aspekt výchovy dětí.“⁷⁹*

V souvislosti s tímto náleží je dále důležité uvést i další argumentace Ústavního soudu, jež ve svém náleží uvedl: *„V rámci ústavního práva na výchovu svých dětí musí mít rodiče určitou volnost v tom, jaký typ výchovy zvolí a jakou míru samostatnosti dětem povolí. Cílem výchovy je zajistit řádný všestranný vývoj*

⁷⁷ Nález ÚS ze dne 21.11.2017, sp. zn. IV. ÚS 1921/17-2.

⁷⁸ HRADILOVÁ, Kristýna. Právo na výchovu a péči, povinnost vychovávat a pečovat. Acta Iuridica Olomucensia č. 3. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. str. 267 – 274.

⁷⁹ Nález ÚS ze dne 15.12.2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15.

dítěte, a tím mimo jiné zajistit, aby po dosažení věku svéprávnosti bylo dítě již samo schopno rozhodovat o svém životě a nést následky svého jednání." Dále: "Přitom rodiče v rámci svého práva na výchovu (čl. 32 odst. 4 Listiny) musí mít do značné míry svobodu volby a možnost rozhodnout se, zda budou preferovat protektivní výchovu či zda upřednostní větší rozvíjení samostatnosti u dětí."⁸⁰

Tato argumentace Ústavního soudu nám sděluje širší a podstatný závěr, kdy lze dovodit, že obsahem práva na výchovu a péči dítěte není pouze právo rodiče osobně vykonávat výchovu a péči o dítě, ale také možnost volby, jakým způsobem dítě vychovávat a jak o něj pečovat. Na to, jak dítě vychovávat, co je správné a co ne, je nekonečná množina názorů, kdy se navíc poměrně dramaticky v čase přístupy k jednotlivým složkám péče a výchovy mění, a je to právě rodič, který má ústavně garantovanou volbu konkrétní varianty výchovy dítěte a způsobu péče o své dítě.⁸¹

3.3 Vzdělání dítěte

Právo na vzdělání je zakotveno v ústavním pořádku, konkrétně v čl. 33 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jež zní: *"Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon."* Zajišťování vzdělání dítěte je mimo jiné jednou ze složek rodičovské odpovědnosti. Výběr mateřské i základní školy bude plně v kompetenci rodičů, přičemž u volby dalšího vzdělávání, tedy střední školy, potažmo vysoké, by se však role rodičů měla stát rolí poradní a umožnit tak dostatečný prostor představám dítěte o svém budoucím profesním životě.⁸²

V občanském zákoníku je stanoveno, že *„rozhodují-li rodiče o vzdělání nebo o pracovním uplatnění dítěte, vezmou v úvahu jeho názor, schopnosti a nadání“*.⁸³ Rodiče by se předně měli společně dohodnout na vzdělání dítěte, přičemž právě to je v nejlepším zájmu dítěte, aby se eventuálně předešlo soudnímu jednání. Při rozhodování o vzdělání dítěte by tak rodiče měli dle citovaného ustanovení vzít v úvahu jeho názor, schopnosti a nadání.

⁸⁰ Nález ÚS ze dne 15.12.2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15.

⁸¹ HRADILOVÁ, Kristýna. Právo na výchovu a péči, povinnost vychovávat a pečovat. Acta Iuridica Olomucensia č. 3. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. str. 267 – 274.

⁸² TOMEŠOVÁ, Jana. Neshoda rodičů ve věci vzdělávání nezletilého dítěte [online]. 2019. [cit. 16.8.2021]. Dostupné z: www.pravniprostor.cz

⁸³ § 880 odst. 2, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Předně by si tedy rodiče měli zjistit názor dítěte, to však platí pouze v případě, že je dítě pochopit předmětnou záležitost a vytvořit si na ni názor a rovněž tento názor rodičům sdělit, tedy jak je výše uvedeno, nepůjde zde o volbu mateřské školy, a ve větším počtu případů ani volby základní školy. Dále musí rodiče posoudit schopnosti a nadání dítěte. Rodiče v tomto ohledu znají své děti nejlépe a musí objektivně zhodnotit jejich schopnosti a nadání, případně zohlednit i názor jiných osob, zejména stávajících pedagogů dítěte, případně pak odborníků na pedagogiku, logopedii aj.

Důležité upozornit, že jako každé učiněné rozhodnutí, i zde musí rodiče postupovat v nejlepším zájmu dítěte a v souladu s principem vykonávat rodičovskou odpovědnost ve vzájemné shodě. Důležité zde připomenout, že rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům. Tento princip je však v praxi velmi často opomíjen, kdy po rozchodu či rozvodu rodičů dítěte je obvykle mezi rodiči vyřešena otázka péče o dítě, výživného a rozsah styku dítěte s rodiči. Pokud dojde ke svěření dítěte do výlučné péče jednoho z rodičů, pečující rodič pak často zastává názor, že je oprávněn rozhodovat o veškerých záležitostech týkajících se dítěte sám, a to včetně vzdělání dítěte.⁸⁴

Tento častý problém, ke kterému v praxi dochází, řeší občanský zákoník ve svém ust. § 877 odst. 1, 2, znějící: „*Nedohodnou-li se rodiče v záležitosti, která je pro dítě významná zejména se zřetelem k jeho zájmu, rozhodne soud na návrh rodiče; to platí i tehdy, vyloučil-li jeden rodič z rozhodování o významné záležitosti dítěte druhého rodiče. Za významnou záležitost se považují zejména nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volba vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte.*“ Jinak řečeno, pokud se rodiče ohledně vzdělání dítěte neshodnou, či je jeden z rodičů vyloučen z rozhodování, jsou tyto situace řešeny soudně.

Konfliktu ohledně vzdělání se věnoval například Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 9.1.2018. Předmětem této kauzy byla nezletilá, jejíž rodiče s ohledem na blížící se školní docházku navrhli změnu ve výchově dcery, ze střídavé na výlučnou jednoho z nich, v jehož bydlišti by také docházela do školy. V této věci nebylo pravomocně rozhodnuto do nástupu dítěte do školy a hrozilo,

⁸⁴ TOMEŠOVÁ, Jana. Neshoda rodičů ve věci vzdělávání nezletilého dítěte [online]. 2019. [cit. 16.8.2021]. Dostupné z: www.pravni prostor.cz

že děvče bude muset začít navštěvovat dvě základní školy. V důsledku toho matka požádala o odklad školní docházky, s čímž otec nesouhlasil. Matka proto podala návrh na předběžné opatření, jemuž ovšem soud prvního stupně nevyhověl, zejména s ohledem na vyspělost dítěte a na fakt, že neshody rodičů nemohou být důvodem odkladu. Na základě podaného odvolání odvolací soud předběžné opatření vydal a nahradil jím souhlas otce s odkladem nástupu do školy. Ústavní soud zhodnotil, že *„konflikt rodičů, spočívající v neschopnosti dohody v otázce péče o nezletilé dítě před jeho nástupem školní docházky, v situaci, kdy řízení ve věci péče o nezletilé nebylo včas pravomocně skončeno, nelze řešit odkladem školní docházky tohoto dítěte, pokud absentuje souhlas jednoho z rodičů a z odborných vyjádření nevyplývá, že by dítě nebylo na zvládnutí školní docházku zralé“*, dále uvedl *„nelze akceptovat dodatečný odklad školní docházky jen proto, že nejprve rodiče, a poté soudy nebyly schopny (ani předběžně) včas poměry nezletilé upravit tak, aby se mohla řádně vzdělávat na základní škole v běžném režimu, tedy od šesti let věku... Nezletilé útlého věku, navíc silně zatížené konfliktem rodičů, nelze bez dalšího ze dne na den obrátit život naruby a sdělit jí, že do školy již chodit nebude, ačkoliv na ní byla připravována a tři měsíce ji také dobře zvládala a že přijde o všechny spolužáky, protože rodiče nejsou schopni dohody ohledně její péče“*. Ústavní soud tedy opět vyzdvihl nejlepší zájem dítěte a rozhodoval v jeho prospěch, kdy mimo jiné se řídil i jeho názorem. Ústavní soud uzavřel nálezním, že bylo porušeno právo nezletilé na vzdělání.⁸⁵

Z výše uvedeného je zřejmé, že v nejlepším zájmu dítěte je v první řadě jednáno, pokud dojde ke shodě rodičů ohledně vzdělání dítěte, a proto by se rodiče vždy primárně měli snažit na vzájemné shodě. Nicméně pokud shoda rodičů možná není, má soud zajištěn dostatečný právní základ, aby o volbě školy za rodiče rozhodl.

Dále se Ústavní soud zabýval vzděláním dítěte ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/14-1 ze dne 27.1.2015, kde se zabýval otázkou povinného očkování jako podmínky pro přijetí do mateřské školy. V této souvislosti nezletilý nebyl přijat do mateřské školy pro nesplnění podmínek § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví, z důvodu, že se nepodrobil stanovenému pravidelnému očkování. Stěžovatel zde namítá, že *„Rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení jeho práva na předškolní vzdělání jako součásti jeho práva na vzdělání dle čl. 33 odst.*

⁸⁵ Nález ÚS, sp. zn. IV. ÚS 3749/17-2 ze dne 9.1.2018.

I Listiny základních práv a svobod, neboť jeho vyloučení z předškolního vzdělání bylo neproporcionální. Úplný zákaz přístupu zdravých nekompletně očkovaných dětí do mateřských škol je podle navrhovatele nepřiměřený a neobstojí ani v testu racionality.“ Přičemž v uvedeném nálezu se Ústavní soud zabýval, zda péče v předškolním zařízení spadá pod Listinou chráněné základní právo na vzdělání, jehož porušení stěžovatel a Veřejná ochránkyně práv namítají, kdy dospěl k názoru, že ano, s odkazem na ust. § 1 školského zákona, důvodové zprávy ke školskému zákonu, a s odkazem na ust. § 33 školského zákona. Ústavní soud se k tomu vyjádřil následovně *„dále s přihlédnutím k judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, která vyslovila, že ustanovení čl. 2 Dodatkového protokolu k Evropské úmluvě, zaručující, že nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání, se vztahuje na všechny typy a úrovně vzdělávání poskytované v rámci smluvního státu (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Leyla Zahin proti Turecku ze dne 10. 11. 2005 č. 44774/98, § 134), Ústavní soud dospěl k závěru, že není důvod předškolní vzdělávání, jako proces vedoucí k osvojování stanovených dovedností, postojů a vědomostí, a nikoliv pouze jako péči o děti či hlídání dětí, vylučovat z dosahu práva na vzdělání podle čl. 33 Listiny“*. Nicméně Ústavní soud provedl test proporcionality, kdy *„...podle judikatury ESLP sleduje povinné očkování legitimní cíl, kterým je ochrana veřejného zdraví (viz rozsudek ESLP ve věci Solomachin proti Ukrajině ze dne 15. 3. 2012, č. stížnosti 24429/03, bod 35)“*. Ústavní soud návrh na zrušení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví ve slovech "předškolní zařízení mohou přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, má doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci" zamítl.⁸⁶

3.4 Péče o zdraví dítěte

Jak bylo výše uvedeno, nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky jsou zakotveny jako významné záležitosti, u nichž je zákonem stanovena potřeba souhlasu obou rodičů, v opačném případě musí rozhodnout soud. Občanský zákoník dále ve svém ust. § 100 dodává, že je-li dítě starší 14 let, je třeba souhlasu jeho samotného. Dohromady tato ustanovení respektují rodičovskou odpovědnost, která náleží oběma rodičům, i participační práva dítěte.

⁸⁶ Nález ÚS, sp. zn. Pl. ÚS 16/14 ze dne 27.1.2015, bod 5.

Z dalších ustanovení občanského zákoníku se podává, že rodiče zastupují své nezletilé dítě společně v těch právních jednáních, ke kterým není dítě způsobilé⁸⁷, nicméně, jednat může každý z nich samostatně s tím, že zákon chrání dobrou víru třetích osob vyvratitelnou domněnkou.⁸⁸ Z uvedeného vyplývá, že v praxi bude u lékaře běžně postačovat souhlas jednoho z rodičů. Nicméně, pokud budou mít rodiče rozdílný názor anebo bude nesouhlas druhého rodiče lékaři znám, pak souhlas jednoho z rodičů postačovat nebude.

Hrozí-li při rozhodování o záležitosti dítěte nebezpečí z prodlení, může v obecné rovině jeden z rodičů rozhodnout sám či udělit samostatně přivolení s tím, že má neprodlenou oznamovací povinnost vůči druhému rodiči.⁸⁹ Zvláštní zákon, zákon o zdravotních službách⁹⁰, stanoví, že nezletilému pacientovi lze poskytnout neodkladnou péči i bez souhlasu v případě léčby vážné duševní poruchy a jde-li o zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví.⁹¹

S tím souvisí i nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 459/03 ze dne 20.8.2004, kde se Ústavní soud zabýval právě otázkou odmítnutí léčby nezletilého dítěte v bezprostředním ohrožení života rodiči. Skutkovým stavem bylo odmítnutí rodičů dát souhlas s onkologickou léčbou dítěte spojenou s transfúzemi krve z náboženských důvodů. Stěžovatelé se v ústavní stížnosti dovolávají, kromě jiného, svého práva upraveného čl. 32 odst. 4 Listiny. Uvedené ustanovení má dle Ústavního soudu pro posouzení věci klíčový význam, když zakotvuje na straně jedné právo rodičů na péči a výchovu dítěte, na straně druhé ovšem i právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči. Zde se soud přiklonil k názoru, že zájem dítěte je třeba postavit nad zájmy rodičů, kdy rodičům byla omezena rodičovská práva (bylo vydáno předběžné opatření, kterým nezletilého obecný soud předal do péče Kliniky dětské onkologie Fakultní nemocnice Brno). Viz.: *„Jde-li o ostatní kritéria přípustnosti zásahu do práv a svobod stěžovatelů, dle Ústavního soudu v daném případě nevznikají pochybnosti o tom, že smyslem a cílem vydání předběžného opatření byla ochrana práv nezletilé osoby, a to práva na ochranu zdraví dle čl. 30 odst. 1 Listiny a jeho práva na život zakotveného v čl. 6 Listiny.*

⁸⁷ Ve vazbě na § 31, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁸⁸ § 876 odst. 3, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁸⁹ § 876 odst. 2, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁹⁰ zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách.

⁹¹ § 38 odst. 4, zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách.

Zbývá tedy posoudit, zda se jednalo o zásah v demokratické společnosti nezbytný, tedy zda pro něj existovaly relevantní a dostatečné důvody [srov. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (ES) ze dne 27. 11. 1992 ve věci Olsson v. Sweden, publ. in: A250J]. V tomto ohledu dospěl Ústavní soud k závěru, že ochrana zdraví a života dítěte, a o ní vzhledem ke konkrétním okolnostem skutečně šlo (viz výše), je zcela relevantním a více než dostatečným důvodem pro zásah do rodičovských práv, kdy jde o hodnotu, jejíž ochrana je v systému základních práv a svobod jednoznačně prioritní. Jinak řečeno, obecné soudy jsou povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiče, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může – v závislosti na své povaze a závažnosti – převážit nad zájmem rodiče (viz citované rozhodnutí); především nelze připustit, aby rodiče přijímali opatření škodlivá pro zdraví nebo rozvoj dítěte (viz rozhodnutí ES ze dne 7. 8. 1996 ve věci Johansen v. Norway, publ. in: Reports 1996-III).“⁹² Ústavní soud v tomto případě zhodnotil zájem dítěte, a to jeho život a zdraví, nad zájem rodičů a stížnost zamítl.

Dále se touto problematikou Ústavní soud zabýval ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 449/2006 ze dne 3.2.2011, ve kterém řešil problematiku očkování dětí, konkrétně zda stát může uložit povinnost děti očkovat a případně uložit sankci za nesplnění této povinnosti. Ústavní soud v tomto nálezu dospěl k závěru, že povinné očkování je omezením základního práva svobodně projevit své náboženství nebo víru, ale omezením přípustným, kdy zhodnotil, že jde o opatření v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu veřejné bezpečnosti, zdraví a práv a svobod druhých, což zhodnotil jako důležitější kritérium v rámci provedeného testu proporcionality. Nicméně připustil, že bezvýjimečným vynucováním této povinnosti došlo k zásahu do základního práva rodičů chráněného ustanovením čl. 16 Listiny a rozhodnutí Nejvyššího správního soudu zrušil.⁹³

3.5 Péče o dítě osobou odlišnou od rodiče

Jak již bylo několikrát uvedeno, rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům, nicméně se nejedná absolutní, ale výkon části rodičovské odpovědnosti může být svěřen osobě odlišné od rodiče. Jak je uvedeno v ust. § 881 občanského zákoníku: „*Péči o dítě a jeho ochranu, výkon jeho výchovy, popřípadě některých*

⁹² Nález ÚS, sp. zn. III. ÚS 459/03 ze dne 20.8.2004.

⁹³ Nález ÚS, sp. zn. III. ÚS 449/2006 ze dne 3.2.2011.

jejich stránek, nebo dohled nad dítětem mohou rodiče svěřit jiné osobě; dohoda rodičů s ní se nemusí dotknout trvání ani rozsahu rodičovské odpovědnosti.“ Svěřením výkonu rodičovské odpovědnosti můžeme rozumět také umístění dítěte do předškolního či školního zařízení, zájmového kroužku nebo také zdravotnického zařízení.

Dítě může být soudem svěřeno do péče jiné osoby, pokud se nemůže o dítě starat žádný z rodičů ani poručník, a pokud je to v zájmu dítěte, přičemž tato forma má přednost před ústavní výchovou. Není vyžadován souhlas dítěte s jeho svěřením do péče jiné osoby, dítě ale požívá participační práva obecně, tudíž mu nejsou ani v tom řízení odepřena možnost vyjádřit se k úpravě záležitostí jeho se týkajících. Náhradní řešení péče o dítě (svěření, pěstounská péče, ústavní výchova, péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a další) jsou uplatňována pouze do té doby, než jsou rodiče opět schopni zabezpečovat péči o dítě sami. Při rozhodování o takových řešeních soud jedná subsidiárně ve vztahu k přirozené rodině se sledováním legitimního cíle.

Co se týče protiprávního zadržení dítěte, občanský zákoník ve svém ust. § 882 stanovuje následující: *„Zadržuje-li jiná osoba dítě protiprávně, mají rodiče právo žádat, aby jim dítě předala; to platí i mezi rodiči navzájem. Toto právo má i ten, kdo o dítě oprávněně pečuje. Osoba, která dítě protiprávně zadržuje, má povinnost jej řádně předat tomu, kdo má dítě po právu v péči.“* Situace, kdy dítě zadržuje jiná osoba než rodič, nebudou v praxi příliš časté. Obvykle soud bude řešit neoprávněné zadržování dítěte tehdy, když jeden z rodičů po ukončení společného soužití opustí i s dítětem druhého – v lepším případě se přestěhuje jinam na území České republiky, nicméně jsou i případy, kdy se přestěhují do zahraničí.⁹⁴ V této souvislosti soudy obvykle posuzují kritérium stability výchovného prostředí, viz. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 921/19 ze dne 17.12.2019: *„Krajský soud odůvodnil své měnící rozhodnutí o svěření nezletilých do péče otce jejich zájmem na výchově. Zdůraznil-li stabilitu prostředí, ve kterém nezletilí od svého narození fyzicky pobývali, zcela však pominul, že to byla matka, která o oba nezletilé v maximální míře řádně pečovala a dbala o jejich výchovu v širším slova smyslu, zatímco péče otce o ně, byť z důvodu jeho pracovního vytížení*

⁹⁴JIRSA, J., KORNEJ, M., ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kolektiv autorů. *Občanský zákoník – Komentář s judikaturou. Svazek VII – Příbuzenství a švagrovství (§ 771-927)*. Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

v zahraničí, byla sporadická. Také kritika, že matka vytrhla nezletilé ze stávajícího výchovného prostředí v původním bydlišti tím, že se od otce odstěhovala, zcela pomíjela důvody, které ji k tomu vedly. Výsledek znaleckého šetření, podle kterého je výchovné prostředí u matky pro nezletilé vhodnější, zjištěné skutečnosti, prokazující nevhodné chování otce vůči matce v takové míře, že limitují jeho výchovné předpoklady a podle okresního soudu jej z péče o děti vylučují, krajský soud ve svém hodnocení v podstatě pominul, když hodnotil pouze aktuální zdravotní a psychický stav obou synů a konstatoval změnu poměrů na straně otce, která spočívala v tom, že přestal vykonávat zaměstnání v zahraničí.⁹⁵

Co se týče situace, kdy jeden z rodičů přestěhuje dítě do zahraničí, se týká usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 780/14-1 ze dne 18.3.2015. Skutková situace je taková, že rodiče nezletilých se dohodli na tom, že děti budou svěřeny do výchovy matce a otec bude přispívat na každé z nich částkou výživného ve výši 2.000,- Kč měsíčně. Matka následně vycestovala se souhlasem otce na jeden rok do zahraničí, kde se však rozhodla zůstat trvale, s čímž otec nezletilých nesouhlasil.

K tomu se Ústavní soud vyjádřil následovně: „Z ustanovení § 49 zákona č. 94/63 Sb. o rodině vyplývá, že *"Nedohodnou-li se rodiče o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti, rozhodne soud."* Zákon přitom výslovně nestanoví, které věci lze považovat za podstatné. Z judikatury lze dovodit, že sem náleží především věci týkající se školy, povolání, změny jména nebo příjmení. V obecné rovině řečeno se jedná o takové změny, jež jsou nadány potenciálem zásadním způsobem ovlivnit další vývoj dítěte. Je nepochybné, že přesídlení dítěte do jiného státu, tedy jeho zasazení do jiného sociálně kulturního rámce, je vždy zásadní změnou, kterou nelze učinit bez souhlasu druhého z rodičů. Tomuto výkladu pak nasvědčuje i nová právní úprava *"podstatných záležitostí"* obsažená v ustanovení § 877 odst. 2 OZ, kde je demonstrativně mimo jiné zařazeno i určení a místo bydliště. Z uvedeného plyne, že chtěla-li matka s nezletilými dětmi přesídlit do Švédska trvale, měla se na tomto postupu dohodnout s otcem nebo ještě před tím, než přistoupila ke zcela bezprecedentnímu a bezohlednému porušení práv otce a svých nezletilých dětí, požádat soud, aby v této věci rozhodl. Pobyt dětí ve Švédsku bez souhlasu otce byl umožněn až na základě předběžného opatření

⁹⁵ Nález ÚS, sp. zn. IV. ÚS 921/19 ze dne 17.12.2019.

vydaného Okresním soudem ve Frýdku-Místku dne 5. 3. 2012 sp. zn. 0P 25/2011 (potvrzeného usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. 5. 2012 sp. zn. 56 Co 535/2012). To však nic nemění na skutečnosti, že předchozí pobyt dětí v zahraničí, na který se nevztahoval souhlas otce, je třeba považovat za nelegální. Ústavní soud si je vědom té skutečnosti, že je v zásadě nepřípustné, aby z bezprávní povstalo právo, nicméně v projednávaném případě je třeba sledovat především zájmy nezletilých dětí, jimž se v rámci svých odůvodnění dostatečně věnovaly již obecné soudy. “ Přičemž zhodnotil, že ač postup matky ve věci nelze považovat za zcela ústavně konformní, zájmy dětí převyšují veškerá jiná zaručená práva, kdy nezletilé děti pobývají v zahraničí déle než čtyři roky, hovoří cizím jazykem, mají v zahraničí již své kamarádky, přátele a jsou tedy dobře asimilované, tedy nelze jejich případné trvalé přestěhování do České republiky považovat za jednání, jež by bylo v jejich zájmu. Ústavní soud zde opět zájem dětí uvedl jako práva předností před právy rodičů.⁹⁶

⁹⁶ Usnesení ÚS, sp. zn. IV. ÚS 780/14-1 ze dne 18.3.2015.

4 Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé a jeho specifika

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je druhem nalézacího civilního řízení, konkrétně řízením nesporným, což znamená, že „jejich cílem není řešit vzniklý spor, ale upravit poměry účastníků v celospolečenském zájmu do budoucna“.⁹⁷ Soud v tomto případě vydává rozhodnutí, které je konstitutivní, tedy zakládá, mění nebo ruší práva a povinnosti jmenovitě určené osoby. V nesporných řízeních jsou dále typické aktivní zásahy ze strany soudu, neboť je na řízeních spatřován veřejný zájem, a to ve prospěch osob potřebujících zvláštní ochranu, takovou osobou je právě nezletilé dítě. Právní úprava těchto řízení je obsažena v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, přičemž subsidiárně na otázky, které tento zákon neupravuje, se použije zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, což zákon o zvláštních řízeních soudních výslovně uvádí „*Nestanovili tento zákon jinak, použije se občanský soudní řád.*“⁹⁸

Zákon o zvláštních řízeních soudních v ust. § 466 uvádí druhy řízení, ve kterých může být o nezletilém rozhodováno, přičemž se jedná o řízení nejčastější, kdy jde o výčet pouze demonstrativní, lze ho tedy rozšiřovat o další v něm neuvedená řízení. Mezi tato řízení patří rozhodování o jméně a příjmení nezletilého dítěte; péči o nezletilé dítě; výživy nezletilého dítěte; styku s nezletilým dítětem; rodičovské odpovědnosti; poručenství; opatrovnictví nezletilého dítěte; předání nezletilého dítěte; navrácení nezletilého dítěte; pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout; souhlasu s nakládáním se jměním nezletilého dítěte; zastupování nezletilého dítěte; ústavní výchovy nezletilého dítěte a jiných výchovných opatření; pěstounské péče; určení data narození nezletilého dítěte; přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti; přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti.⁹⁹

Z výše uvedených řízení se budu v této diplomové práci věnovat dále pouze řízení ve věcech péče o nezletilé dítě. Je důležité zmínit, že manželství rodičů nezletilého dítěte nelze rozvést, dokud není soudem určeno, jak bude každý

⁹⁷ ŠMÍD, Ondřej. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2010. str. 183-184.

⁹⁸ § 1 odst. 3, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁹⁹ § 466, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

z rodičů o dítě pečovat, tedy dokud nejsou v samostatném řízení upraveny poměry rodičů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu manželství.

Důležitým prvkem je rovněž rodičovská odpovědnost. Jak již bylo uvedeno, při rozhodování o péči o dítě po rozvodu rodičů, ani jeden z bývalých manželů neztrácí rodičovskou odpovědnost, zůstávají jak jejím nositelem, tak vykonavatelem. Péče o dítě v nejširším slova smyslu je klíčovou součástí rodičovské odpovědnosti. Zahrnuje zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Je třeba ji odlišit od osobní péče vy smyslu výlučné, střídavé a společné v době po rozvodu rodičů. Soud v tomto případě rozhoduje o péči v užším slova smyslu, tedy o tom, jak bude každý z rodičů o dítě do budoucna pečovat, s kterým rodičem bude dítě žít a kdo bude rozhodovat o jeho každodenních záležitostech.¹⁰⁰

4.1 Právomoc soudu

Právomoc soudu v civilním procesu je nejen druhem soudní pravomoci, ale také procesní podmínkou, která musí být dána, neboť při jejím nedostatku, který nelze odstranit, soud není oprávněn vést v dané věci řízení.

Právomocí se rozumí zákonem přidělené oprávnění orgánů veřejné moci vykonávat zákonem stanoveným způsobem veřejnou moc. Vymezení soudní pravomoci v civilních řízeních nalezneme v ust. § 7 občanského soudního řádu, kde je vymezena civilní pravomoc soudů, tedy určen rozsah záležitostí, které jsou soudy v rámci civilního soudního řízení oprávněny a povinny projednat a rozhodnout. Těmito záležitostmi jsou spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, za předpokladu, že je zákon nesvěřuje jiným orgánům. Termínem „spory“ je zdůrazněno, že se jedná o pravomoc ve sporných řízeních, ve kterých je právě takto obecně vymezena. Obratem „jiné právní věci“ se rozumí zejména civilní řízení, která jsou svou povahou nesporná.¹⁰¹ U těchto jiných právních věcí, které nejsou spory, je potřeba dalšího zákonného zmocnění, na základě kterého vznikne pravomoc soudů, a to z důvodu, že jsou v těchto řízeních zpravidla vydávána konstitutivní rozhodnutí.¹⁰²

¹⁰⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 192.

¹⁰¹ LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. str. 69.

¹⁰² ŠÍNOVÁ, Renáta. *Několik poznámek k použitelnosti obecného předběžného opatření v rámci péče soudu o nezletilé*. Soudní rozhledy. 2019, č. 11-12. str. 353-356.

Působnost a pravomoc je stanovena v ust. § 1 odst. 1 zákona o řízeních soudních, jež zní: „*Podle tohoto zákona projednávají a rozhodují soudy právní věci stanovené v tomto zákoně.*“

Pro výklad pojmu pravomoci soudu je, s ohledem na téma této práce, nezbytné zabývat se ustanovením ust. § 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, jehož první odstavec přiznává soudům pravomoc k projednávání a rozhodování o všech právních věcech v rámci řízení upravených tímto zákonem. Podle tohoto ustanovení tedy soudy projednávají pouze a jen věci upravené tímto zákonem, tedy věci, jejichž výčet je taxativní a uzavřený.

4.2 Příslušnost soudu

Správné určení příslušnosti soudu je zcela zásadní, neboť jen ten soud, který je příslušný je oprávněn ve věci vést řízení a ve věci též rozhodovat. Rozlišujeme příslušnost soudu věcnou, místní nebo funkční.¹⁰³ Považuji za důležité alespoň stručně nastínit druhy příslušnosti a její principy, dle kterých je určována, a to především z důvodu dokreslení celého tématu práce.

Věcná příslušnost

Věcnou příslušnost lze definovat jednak doktrinálně a jednak ustanovením zákona. Doktrinálně lze tuto příslušnost vymezit tak, že „*věcná příslušnost vymezuje rozsah působnosti mezi jednotlivými články soustavy soudů (okresní, krajské, vrchní, Nejvyšší soud) tak, že určuje, který článek má projednat a rozhodnout určité druhy právních věcí.*“¹⁰⁴ Zákonné vymezení najdeme opět v obecné části zákona o zvláštním řízení soudním, konkrétně v § 3 odst. 1, který stanoví, že jsou k řízení v prvním stupni příslušné okresní soudy, nestanoví-li zákon jinak. Pro řízení ve věcech péče a výživy nezletilého zákon nestanoví jinou úpravu věcné příslušnosti soudu, a proto bude v těchto řízeních věcně příslušný okresní soud. Tato příslušnost se nazývá obecnou, neboť v prvním stupni nalézacího řízení rozhoduje okresní soud.

Místní příslušnost

¹⁰³ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Doplněk, 2003. str. 193.

¹⁰⁴ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Doplněk, 2003. str. 194.

Obecně lze místní příslušnost definovat tak, že „*vymezuje rozsah působnosti mezi jednotlivými soudy stejného článku soustavy soudů tak, že určuje, který soud například z okresních soudů (v rámci vymezeného obvodu své působnosti podle přílohy k ZSS) má projednat a rozhodnout konkrétní věc*“.¹⁰⁵

Místní příslušnost je v zákoně o zvláštních řízeních soudních vymezena jednak v obecné části v ust. § 4, a jednak ve zvláštní části v ust. § 467 týkající se péče soudu o nezletilé. Místní příslušnost stanovenou v ust. § 4 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, podle které je příslušný obecný soud osoby, v jejímž zájmu se řízení koná, není možné na řízení ve věcech péče a výživy nezletilého použít, neboť zvláštní část zákona pro řízení ve věcech péče soudu o nezletilé stanoví místní příslušnost zvláštní.¹⁰⁶ Tato zvláštní příslušnost stanoví v ust. § 467 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, že příslušným soudem je obecný soud nezletilého dítěte. Ovšem zvláštní část už neříká, co je obecným soudem nezletilého. Proto je nutné přejít do obecné části, která v ust. § 4 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních upravuje obecný soud nezletilého účastníka, který není plně svéprávný. Tímto obecným soudem nezletilého je soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. „*Bydlištěm dítěte se rozumí faktické, trvalé bydliště, ve kterém se nezletilý zdržuje, nikoli pouze bydliště dočasné či přechodné.*“¹⁰⁷

Funkční příslušnost

Vedle věcné a místní příslušnosti zná procesní právo i příslušnost funkční, která „*vymezuje rozsah působnosti mezi jednotlivými články soustavy soudů tak, že určuje, který článek má projednat a rozhodnout konkrétní stejnou věc na základě opravného prostředku postupně po sobě.*“¹⁰⁸ Zákon o zvláštních řízeních soudních funkční příslušnost výslovně v obecné části nezmiňuje, přičemž ani ve zvláštní části týkající se péče soudu o nezletilé, tedy péče a výživy, není funkční příslušnost vymezena. V tomto případě je nutno vycházet z právní úpravy obsažené v občanském soudním řádu a ohledně odvolání, dovolání, žaloby na

¹⁰⁵ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Doplněk, 2003. str. 198.

¹⁰⁶ Tzv. výlučná příslušnost.

¹⁰⁷ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Místní příslušnost soudů ve věcech rodinněprávních se zaměřením na řízení ve věcech péče soudu o nezletilé*. Právní fórum, 2012, roč. 9, č. 9. str. 407.

¹⁰⁸ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Doplněk. 2003. str. 198.

obnovu řízení a pro zmatečnost se bude vycházet jak ze zákona o zvláštních řízeních soudních, tak z občanského soudního řádu, neboť jsou příkladem zbytkové subsidiarity občanského soudního řádu.¹⁰⁹ Z těchto důvodů bude nutné využít úpravu funkční příslušnosti obsaženou v občanském soudním řádu.

4.3 Řízení ve věcech péče o nezletilého

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé se skládá z více řízení, přičemž pozornost v této diplomové práci je věnována řízení ve věcech péče a výživy nezletilého dítěte. Pokud se jedná o řízení ve věcech péče rodičů o nezletilé dítě, soud rozhoduje o péči nezletilého za prvé v případě, kdy jsou rodiče dítěte manželé, kteří se rozvádějí a je nutné upravit péči o dítě na dobu po rozvodu a za druhé soud rozhoduje v případě, kdy rodiče nezletilého spolu nežijí a nedohodnou se o úpravě péče k plně nesvéprávnému nezletilému, přičemž v tomto případě mohou být rodiče manželé nebo také nemusí.¹¹⁰

Jelikož jsou řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, tedy řízení ve věcech péče a výživy nezletilého, řízení nesporná, je jejich zahájení ovládáno zásadou oficiality. Tato zásada je patrná z ust. § 13 zákona o zvláštních řízeních soudních, podle něhož se řízení zahajuje i bez návrhu, tedy ex offio, pokud není zákonem stanoveno, že lze řízení zahájit jen na návrh. Před tím, než soud vydá rozhodnutí, se musí zabývat určitými otázkami, které jsou pro řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, tedy ve věcech péče a výživy nezletilého, důležité, aby zjistil skutkový stav věci a mohl rozhodnout v souladu se zásadou materiální pravdy, přičemž se zde uplatňuje i zásada vyšetřovací, protože soud nemusí vycházet jen ze skutečností, které uvádějí účastníci. V řízení je také důležité zjistit názor dítěte schopného formulovat své názory, který soud zjišťuje jeho výsledkem. Ve výjimečných případech může soud zjistit jeho názor též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí.¹¹¹

Je také důležité, aby dítě bylo informováno. Zákon stanoví dále povinnost soudu dítě informovat, tedy soud poskytne dítěti potřebné informace a poté, co si dítě vytvoří svůj názor, sdělí jej soudu.¹¹² Soud také nezletilého informuje o řízení a důsledcích, které mohou nastat, když bude vyhověno jeho názoru a o důsledcích

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních.

¹¹⁰ § 906, § 908, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹¹ § 100 odst. 3, zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

¹¹² § 867 odst. 1, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

soudního rozhodnutí. Pokud je dítě starší 12 let, tak zákon stanoví vyvratitelnou právní domněnku, že je schopno informaci přijmout, jakož i vytvořit si vlastní názor, který pak sdělí soudu a soud mu věnuje náležitou pozornost. Ovšem pokud tohoto dítě schopno není, soud informuje a vyslechne osobu, která je schopna ochránit zájmy dítěte a jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte.

Jak bylo uvedeno na začátku kapitoly, soud rozhoduje ve věcech péče o nezletilého za prvé v případě, kdy jsou rodiče dítěte manželé, kteří se rozvádějí, a je nutné upravit péči o dítě na dobu po rozvodu, neboť dle ust. § 755 odst. 3 občanského zákoníku nemůže být manželství rozvedeno dříve, než soud rozhodne o poměrech plně nesvéprávného nezletilého dítěte v době po rozvodu. Ve druhém případě spolu rodiče nežijí a je nerozhodné, zda jsou manželé či nikoli, přičemž se nedohodnou o úpravě péče k plně nesvéprávnému nezletilému.

V souvislosti s rozvodem manželství rodičů dítěte soud buď určí, nebo schválí dohodu rodičů o tom, jak bude každý z rodičů v budoucnu o dítě pečovat. Dohoda se zejména vyžaduje u rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství, neboť je dle zákona jednou z podmínek, aby mohlo být manželství rozvedeno, a touto dohodou se upravují poměry k plně nesvéprávnému nezletilému pro dobu po rozvodu.¹¹³ Obdobně se postupuje v případě, jestliže rodiče dítěte spolu nežijí, přičemž je nerozhodné, zda jsou manželé nebo manželství neuzavřeli, ovšem s tím, že pokud se dohodnou o úpravě péče o nezletilé dítě bez toho, aniž by probíhalo řízení ve věcech péče o nezletilého, tak tato dohoda nepotřebuje schválení soudu. Soud buď rozhodne tak, že určí, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, anebo může schválit dohodu rodičů, přičemž u obou způsobů rozhodnutí musí brát na zřetel zájem dítěte a dohodu rodičů, která zájmu dítěte odporuje, neschválit.¹¹⁴ Soud také nemůže schválit dohodu rodičů tak, že by ji schválil pouze z části, ale je oprávněn ji buď neschválit, anebo schválit, ale v plném rozsahu.¹¹⁵

Péče, do které může soud rodičům dítě svěřit, může být tedy trojího druhu, a to buď péče jednoho z rodičů, střídavá péče, anebo společná péče rodičů, se kterou musí rodiče souhlasit. Z díkce zákona tedy vyplývá, že v prvních dvou případech se nevyžaduje, aby rodiče dítěte s péčí souhlasili, avšak u společné péče

¹¹³ § 757 odst. 1 písm. b), zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹⁴ § 906, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 6/71 ze dne 19. března 1971.

zákon výslovně stanoví, že je třeba souhlasu rodičů, z čeho vyplývá, že pokud nebude souhlas dán, nebude možné dítě do společné péče svěřit. U střídavé péče je ale otázka souhlasu rodiče složitější, vzhledem k tomu, že souhlas rodičů není výslovně v zákoně zakotven. K této otázce se vyjadřuje i poměrně bohatá judikatura, kdy se k různým názorům soudů vyslovil Ústavní soud. Konstatoval, že pokud budou splněny podmínky, aby bylo dítě svěřeno do střídavé péče, a jeden z rodičů se střídavou péčí nebude souhlasit, je třeba zkoumat, zda by důvody nesouhlasu negativně zasáhly do zájmu dítěte a za tím účelem provést dokazování. Pokud tyto důvody negativně zasahovat do zájmu dítěte nebudou, nelze na základě pouhého nesouhlasu rodiče rozhodnout, re se dítě do střídavé péče nesvěří.¹¹⁶ Z toho také vyplývá, že soud může střídavou péči a péči jednoho z rodičů určit bez souhlasů rodičů, u společné péče je ale souhlas rodičů vyžadován.

Soud rozhodne, že bude dítě svěřeno do společné péče, když jsou dány pro tento druh péče vhodné podmínky. Může se tak stát v případě, že rodiče dítěte, kteří nejsou sezdáni nebo se rozvádějí, budou i nadále společně bydlet. Naopak střídavá péče znamená, že rodiče dítěte žijí odděleně a dítě mezi nimi putuje, neboť dítě po jistou dobu pobývá u jednoho rodiče a následně u druhého. Pokud se dítě svěří do péče jednoho z rodičů, je také třeba brát ohled na právo dítěte na péči obou rodičů, a proto má právo se stýkat s rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče.¹¹⁷

4.4 Řízení ve věcech rodičovské odpovědnosti

Hmotněprávním základem pro řízení o rodičovské odpovědnosti dle § 466 písm. e) zákona o zvláštních řízeních soudních jsou ustanovení občanského zákoníku o pozastavení, omezení a zbavení rodičovské odpovědnosti.¹¹⁸

Nezletilého rodiče se řízení o pozastavení týká jen tehdy, nemá-li takový rodič o dítě ani pečovat, protože ohledně dalších záležitostí výkonu rodičovské odpovědnosti – zastoupení dítěte a správa jmění – nastává pozastavení ze zákona (§ 868 odst. 1 OZ). Osobní péče o dítě je vázána k osobě rodiče, i nezletilý rodič bude tedy v řízení disponovat plnou procesní způsobilostí. Je-li rodičovská odpovědnost ohledně péče o dítě pozastavena u obou rodičů, je třeba, aby nejpozději v okamžiku takového rozhodnutí bylo rozhodnuto také o tom, kdo

¹¹⁶ Nález ÚS, sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. února 2010, bod 29.

¹¹⁷ § 907 odst. 3, § 888, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹⁸ § 868 - § 871, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

bude nadále o dítě pečovat. Pro tento účel bude případně zahájeno řízení o svěřeni dítěte do péče jiné osoby či o ustanovení pěstouna, podle vhodnosti v konkrétním případě. V řízení spojeném pro společné projednání budou účastníky i tito. Výrok o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti a výrok o převzetí rodičovské odpovědnosti jsou závislé jeden na druhém, protože péče o dítě musí být vždy zabezpečena.

Předmětem tohoto řízení může být také rodičovská odpovědnost rodiče s omezenou svéprávností. § 865 občanského zákoníku: „*Rozhodne-li soud o omezení svéprávnosti rodiče, rozhodne zároveň o jeho rodičovské odpovědnosti.*“ Odstavcem druhým § 868 občanského zákoníku je vedle rozhodnutí o výkonu povinnosti a práva péče o dítě také předpokládáno rozhodnutí o výkonu povinnosti a práva osobního styku s dítětem. Taková práva mohou být rozhodnutím zachována, jinak je rodičovská odpovědnost rodiče, který má omezenou svéprávnost, pozastavena jako celek. Stanovení možnosti zachování práva péče o dítě a osobního styku s dítětem vytváří vlastně mantinely, do nichž lze rodičovskou odpovědnost nesvéprávnému rodiči přiznat.

Procesní postup u řízení o omezení rodičovské odpovědnosti či jejího výkonu je stejný jako u řízení o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti. U rodiče zbaveného rodičovské odpovědnosti musí soud stanovit, že právo na osobní styk s dítětem zůstává zachováno a konkrétně jej vymezit,¹¹⁹ jinak o takové právo automaticky přichází.

4.5 Řízení o svěřeni dítěte do péče jiné osoby

Z dikce zákona vyplývá, že se dítě svěruje do péče jedné osoby, nikoliv například manželského páru, což ukládá soudu takový případný návrh zamítnout. Účastníky řízení jsou nositelé rodičovské odpovědnosti (nejčastěji rodiče), navrhovatel, není-li jím jeden z předchozích uvedených, dále dítě zastoupené kolizním opatrovníkem a osoba, do jejíž péče má být dítě svěřeno. Účastníkem řízení bude i nezletilý rodič, protože i ten disponuje právem o dítě reálně pečovat. Pokud existuje nějaké dřívější rozhodnutí o poměrech dítěte, budou účastníky i ti, kdo měli na základě takového rozhodnutí, které má být zrušeno a nahrazeno, práva a povinnosti k dítěti. Rozdílnou situací bude, dojde-li k určení otcovství k dítěti nebo rozhodnutí o osvojení, protože tehdy postavení rodiče k dítěti přímo

¹¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1376/2013 ze dne 4. 9. 2013.

nahrazuje předchozí rozhodnutí o poměrech dítěte. Proto osoby disponující dosavadními právy a povinnostmi k dítěti již v dalším řízení účastníky nebudou.¹²⁰

Rodičům, i těm, kteří nejsou nositeli rodičovské odpovědnosti, soud stanoví rozsah výživného, které budou platit k rukám pečující osoby, přičemž zohlední jejich možnosti, schopnosti a majetkové poměry. Pečující osobě soud vymezí práva a povinnosti k dítěti, jinak se přiměřeně použijí ustanovení o pěstounství. Soud může pečující osobě stanovit povinnost umožnit rodičům styk s dítětem, informovat je o školním prospěchu dítěte a další.

¹²⁰ SVOBODA, K. *Nesporná řízení II*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2016. str. 67.

5 Praktická část

V rámci své diplomové práce jsem zkoumala v rámci advokátní kanceláře kauzu ohledně úpravu styku nezletilého syna se svým otcem. Skutkové okolnosti jsou v této kauze takové, že matka a otec nezletilého, jenž se narodil z jejich vztahu roku 2015, se rozešli a po rozpadu vztahu (cca rok 2016) spolu uzavřeli dohodu ohledně péče, výchovy a výživy společného nezletilého syna, přičemž tato dohoda byla následně schválena Okresním soudem. Na základě této dohody byl nezletilý svěřen do výlučné péče matky a otcovi byla stanovena výše měsíčního výživného ve výši 1.500,- Kč, která byla následně zvednuta na výši 3.000,- Kč.

S ohledem na skutečnost, že matka nezletilého bránila styku otce s nezletilým, kdy s ním nekomunikovala a nechtěla mu nezletilého syna svěřit, otec nezletilého podal k soudu návrh a změnu styku s nezletilým a obrátil se na právního zástupce. Zde můžeme vidět, v praxi velmi častý problém, jak jsem již zmiňovala v rámci diplomové práce, a sice, že pokud je nezletilé dítě svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů, tento rodič nabere vědomí, že druhý rodič nemá na styk a péči o dítě žádný nárok, kdy současně se i rodiče takto skrze nezletilé děti mstí rodiči druhému. K tomuto se jasně vyjadřuje občanský zákoník ve svém ust. § 888 a § 889, kde uvádí:

„Dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte, stejně jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem, ledaže soud takový styk omezí nebo zakáže; soud může také určit podmínky styku, zejména místo, kde k němu má dojít, jakož i určit osoby, které se smějí, popřípadě nesmějí styku účastnit. Rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit, styk dítěte s druhým rodičem řádně umožnit a při výkonu práva osobního styku s dítětem v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat.“

„Rodič, který má dítě v péči, a druhý rodič se musejí zdržet všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje. Brání-li rodič, který má dítě v péči, bezdůvodně trvale či opakovaně druhému rodiči ve styku s dítětem, je takové chování důvodem pro nové rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů má mít dítě ve své péči.“

Na základě výše uvedeného byla matce nezletilého zaslána výzva, kde byla právním zástupcem vyzvána, aby umožnila styk otce s nezletilým synem, kdy svého syna neviděl v délce několika měsíců, přičemž byla upozorněna na její povinnost, aby takový styk umožnila a nebránila mu.

Matka nezletilého tedy nedodržovala dohodu schválenou soudem, kdy bránila styku nezletilého se svým otcem, a nejednala tak v zájmu dítěte, kdy je velice důležité, aby nezletilý v tomto věku udržoval vztahy jak se svou matkou, tak i biologickým otcem, čemuž matka brání.

Vzhledem k tomu, že matka nespolupracovala, byl podán opětovně skrze právního zástupce otce návrh na změnu styku společně s návrhem na snížení výživného, k čemuž se matka vyjádřila tak, že s ním nesouhlasí a souhlasila by pouze za předpokladu, že styky budou probíhat v rámci asistovaných styků. Tato možnost byla otci nezletilého vysvětlena a vzhledem k okolnosti, že styk otce s nezletilým byl na takto dlouhou dobu přerušen, i po dohodě se sociální pracovníci, otci nezletilého doporučen.

Původně chtěl otec nezletilého styk s nezletilým synem každý víkend v sudém kalendářním týdnu, vždy od pátku do neděle, přičemž jiná úprava by byla v období svátků a letních prázdnin. Po dohodě s právním zástupcem a sociální pracovníci nezletilého souhlasil se stykem s nezletilým synem formou asistovaných styků, a to s ohledem na skutečnost, že nezletilý v tu dobu neměl k otci vytvořen žádný vztah v důsledku toho, že se dlouho neviděli, a tak bylo třeba vytvořit a prohlubovat jejich citovou vazbu s tím, že časem by došlo k rozšíření styku.

Toto řízení bylo vedeno okresním soudem s odkazem na ust. § 3 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, „*pro řízení v prvním stupni jsou příslušné okresní soudy, nestanoví-li zákon jinak*“, konkrétně Okresním soudem v Semilech, a to v souladu s ust. § 467 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, kdy „*pro řízení je příslušný obecný soud nezletilého dítěte*“. V rámci řízení byl soudem stanoven nezletilému dítěti dle ust. § 469 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, opatrovník k zastupování v řízení o návrhu otce na změnu styku a o návrhu otce na snížení výživného, přičemž tato řízení budou vedena samostatně.

Soudní jednání bylo stanoveno na den 14.10.2020, přičemž bylo rozhodováno samosoudkyní. Na začátku jednání byla zjištěna přítomnost účastníků, přičemž byl přítomen navrhovatel (otec nezletilého), jeho právní zástupce, matka nezletilého a stanovený opatrovník. Na začátku jednání se vyjádřil otec nezletilého ohledně svého návrhu, následně sdělila matka své stanovisko, že nesouhlasí, aby se otec s nezletilým vídali, a to s ohledem na minulost, kdy otec nezletilého vykazoval agresivní chování vůči matce. Následně soud přistoupil k dokazování listinami a k výslechu otce nezletilého, kde se zajímal zejména o majetkovou stránku otce, tedy kde bydlí, jak je byt řešen, zda by měl nezletilý svůj pokoj, jakou má mzdu, jaký má vztah k návykovým látkám, tedy k otázkám důležitým pro posouzení, zda nezletilý by měl dostatečné zázemí a bylo o něho postaráno, tedy zda by bylo v nejlepším zájmu, aby jeho styk s otcem byl obnoven, taktéž byly řešeny osobní poměry otce, tedy zda má již vztah s jinou ženou. Následoval výslech matky, kde odpovídala téměř na totožné otázky, přičemž u soudu sdělila, že se plánuje stěhovat.

Soudkyně na závěr doporučila, vzhledem k výrazně negativnímu vztahu mezi rodiči, i podrobení se rodinné terapii, aby matka a otec byli schopni vzájemně komunikovat a informovat se ohledně nezletilého, jak je mimo jiné stanoveno v občanském zákoníku v ust. § 890 „*rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů*“. Soud tedy jednání zakončil tak, že zavázal oba rodiče k tomu, aby si od opatrovníka zajistili kontakt na centrum asistovaných styků, který se nachází v okrese Liberec, a kde je umožněn nejenom asistovaný styk, ale centrum umožňuje i rodinnou terapii, a s centrem se telefonicky spojili, to vše ve lhůtě do 7 dní za účelem navázání kontaktu a domluvení termínu první schůzky.

Závěrem bylo vyhlášeno usnesení, že jednání se odročuje na neurčito za účelem doplnění dokazování a navázání asistovaného styku otce s nezletilým a rodinné terapie mezi rodiči.

Následovalo domlouvání prvního termínu na asistované styky a rodinnou terapii, přičemž dle sdělení doporučeného centra, matka odmítla termín z důvodu, že se stěhuje ihned. Následovalo tedy opět za pomoci opatrovnice nezletilého hledání nového centra, aby mohlo dojít k asistovaným stykům, přičemž matka

toto řízení značně komplikovala. Otec nezletilého souhlasil i s možností, že bude dojíždět až do Brna, aby mu bylo umožněno vidět syna, protože hrozilo, že když bude vše domluveno v původním centru, matka bude nadále zabraňovat styku s nezletilým synem, což i nadále dělala, a proto ji byla opětovně zaslána výzva a byla poučena, a to i novou sociální pracovnící, že otec je oprávněn podat k soudu návrh na výkon rozhodnutí, což by pro matku znamenalo následující, a sice, že by byla povinna umožňovat asistované styky, přičemž pokud by jim zabraňovala jako doposud, byly by ji uloženy pokuty vyměřené soudem za každé porušení povinnosti, jakožto donucovací prostředek a ve krajním případě může toto jednání vést i k odnětí nezletilého syna z její výlučné péče.

V této souvislosti odkazují na ust. § 505 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních: *„Soud nařídí výkon rozhodnutí uložením pokuty proti tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě, popřípadě o úpravě styku s ním anebo rozhodnutí o navrácení dítěte.“* Ukládání pokut povinnému provádí soud usnesením a výše jednotlivé pokuty nesmí přesahovat 50.000,- Kč. Pokuty je možné ukládat opakovaně, a to až do doby splnění povinnosti povinným, tedy až do doby, kdy povinný začne předávat dítě oprávněnému v souladu s rozhodnutím. Podání návrhu na výkon rozhodnutí je tedy jedna z možných řešení, jak lze tato situace, kdy jeden rodič odmítá spolupracovat s druhým, vyřešit.

Dále odkazují na ust. § 504 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních: *„Zůstane-li postup soudu podle § 502 a 503 bezvýsledný nebo je-li po zahájení řízení z okolností případu zřejmé, že by tento postup zjevně nevedl ke splnění povinnosti, nařídí soud výkon rozhodnutí odnětím dítěte proti tomu, u koho podle rozhodnutí nebo dohody nemá být, a jeho předání tomu, komu bylo podle rozhodnutí nebo dohody svěřeno nebo má být navráceno, anebo tomu, komu rozhodnutí nebo dohoda přiznávají právo na styk s dítětem po omezenou dobu. Výkon rozhodnutí odnětím dítěte a jeho předání tomu, komu rozhodnutí nebo dohoda přiznávají právo na styk s dítětem po omezenou dobu, lze podle věty první nařídit jen ve výjimečných případech. Rozhodnutí, kterým byl výkon rozhodnutí o odnětí dítěte nařízen, se doručuje povinnému až při provedení výkonu.“*

Odnětí dítěte je tedy, jak citované ustanovení uvádí, krajním prostředkem výkonu rozhodnutí, ke kterému by se soud měl uchýlit pouze v případě, že

ukládání pokut či dalších opatření je bezvýsledné nebo je po zahájení řízení z okolností případu zřejmé, že by tento postup zjevně nevedl ke splnění povinnosti. V takovém případě nařídí soud odnětí dítěte povinnému a jeho předání oprávněnému. V této souvislosti lze říci, že lze očekávat, že postup dle § 502 a 503 by zjevně nevedl ke splnění povinnosti, a to i s ohledem na skutečnost, že matka nereaguje, nekontaktuje otce nezletilého, jeho zprávy ignoruje a odmítla se podrobit i rodinné terapii.

Po rozmluvě sociální pracovnice, která ji taktéž ponaučila o možných důsledcích, matka souhlasila ohledně asistovaných styků v Brně, které probíhaly jednou za 14 dní v rámci 2 hodin. Otec nezletilého tedy z důvodu, že se matka přestěhovala, musel dojíždět každých 14 dní několik hodin do centra, což je nejen časově, ale i finančně dosti náročné. Je otázkou, zda kdybychom trvaly na asistovaných stycích v doporučeném centru v okrese Liberec, zda by se soud přiklonil ke straně otce, či zvolil kompromis v centru např. na půli cesty, když matka evidentně účelově jedná tak, aby se styku nedocházelo.

Nutno dodat, že první asistovaný styk proběhl cca 2 měsíce po soudním jednání, což byla opravdu dlouhá doba, kdy matce se úspěšně dařilo vyhýbat se asistovaným stykům a reagovala až na možné důsledky, když tak nadále bude pokračovat. Soudní jednání pokračovalo dne 28.1.2021, kdy soud vydal následující rozsudek, a sice „otec je oprávněn stýkat se s nezletilým každých 14 dní v rámci minimálně 2 hodin, formou asistovaného styku“. Soudně bylo tedy dané to, což již v praxi probíhalo.

Asistované styky probíhaly úspěšně půl roku, kdy psychologka, která asistované styky vede, doporučila, že se může přejít ke styku otce s nezletilým v přirozeném prostředí, v čemž je nicméně potřeba souhlasu matky. Matka nezletilého opět nesouhlasí se styky v přirozeném prostředí, kdy otec by měl možnost se synem trávit čas bez přítomnosti zaměstnanců center. Matce byl skrze právního zástupce poslán návrh na změnu styku – styk otce s nezletilým v přirozeném prostředí, přičemž ji bylo vysvětleno, o jakou formu styku se jedná, a že tento styk je aktuálně doporučen psychologkou i sociální pracovnicí, tedy jedná se o posun vztahu otce se synem. Nicméně, matka nezletilého na návrh opět nereagovala, načež komunikuje pouze se sociální pracovnicí, které sdělila, že s návrhem nesouhlasí, a že se opět stěhuje, tentokrát do okresu Trutnova.

Opět tedy se řeší problém, kdy matka se přestěhovala, tedy asistované styky musely být v Brně zrušeny a shání se nové centrum na asistované styky s volnou kapacitou o víkendech, přičemž žádné takové v okolí Trutnova nebylo nalezeno, ani za pomoci sociální pracovnice. Aktuálně tedy z důvodu náhlého přestěhování matky nedochází k asistovaným stykům, přičemž vzhledem k tomu, že nedala souhlas se stykem v přirozeném prostředí, a centra pro asistované styky aktuálně není možné dojednat, je přerušen styk otce s nezletilým.

V této souvislosti lze uvést, že nelze spatřovat nedostatky v právní úpravě, kdy právní úprava dává možnost bránit se, a to právě výkonem rozhodnutí, či dalšími prostředky.

Aktuálně se čeká na vyhotovení zprávy od sociální pracovnice a psycholožky, kde bude doporučeno přejít od asistovaných styků ke stykům v přirozeném prostředí, kdy následně bude podán návrh vydání předběžného opatření ve věci, aby soud umožnil tyto styky, s ohledem na skutečnost, že asistované styky aktuálně nemohou probíhat, matka se opět přestěhovala a aktuálně tedy je opět přerušen kontakt mezi otcem a synem, a následně aby probíhalo soudní jednání, kde by bylo rozhodnuto, že otec nezletilého má právo se s nezletilým setkávat jednou týdně o víkendu v rámci 5 hodin, přičemž cílem je dosáhnout takové vazby mezi synem a otcem, aby otec si mohl brát nezletilého syna ob víkend k sobě domů.

Co se týče předběžného opatření, jedná se o prozatímní soudní rozhodnutí, které soud vydává buď ještě před zahájením soudního řízení, nebo v jeho průběhu, a jež zaniká nejpozději po vydání konečného rozhodnutí. Soud nenařizuje jednání a neprovádí klasické dokazování. Vychází ze skutečností uvedených a takzvaně osvědčených návrhovatelem (zejm. listinami připojenými k návrhu), a na jejich základě buď předběžné opatření nařídí nebo návrh zamítne. Je tedy nutné vyčkat na zprávu, jež byla vyžádána od sociální pracovnice a psycholožky, a tu následně přidat jakožto přílohu k návrhu na vydání předběžného opatření, jehož vydáním by se dala vyřešit aktuální situace, kdy opět došlo k přerušení styku nezletilého s otcem.

Závěr

Tématem této diplomové práce byla „*Péče o dítě v pojetí soudní judikatury*“. Účelem práce bylo poskytnout čtenáři nastínit problematiku rodičů a dětí, resp. péče o dítě jako součásti rodičovské odpovědnosti a seznámit s právní úpravou, která se tohoto tématu dotýká, za doprovodu konkrétních případů judikatury, přičemž prostor jsem věnovala i procesní právní úpravě související s touto problematikou.

Práci jsem rozčlenila na kapitoly a podkapitoly. V první kapitole jsem se věnovala tématu dítě a jeho právní postavení, přičemž nejdříve jsem považovala za nutné nastínit historický vývoj práv dětí pro lepší pochopení současného vývoje na poli dětských práv. Historie a dějiny tvoří základ, ze kterého se právo utváří. Z mezinárodních dokumentů jsem věnovala největší pozornost Úmluvě o právech dítěte z roku 1989, jako prvnímu ucelenému mezinárodněprávně závaznému kodexu práv dítěte, díky které konečně mezinárodní společenství uznalo, že dítě je jako jakákoli jiná lidská bytost subjektem práv a že si pro své specifické postavení zaslouží speciální ochranu, přičemž jsem následovala historickým vývojem práv na našem území. Domnívám se, že česká legislativa s ohledem na aktuální právní úpravu v otázkách práv dětí plně odpovídá mezinárodním standardům.

Dále se v rámci podkapitoly věnuji participačním právům dítěte a pojmu zájem dítěte, který není jednoduché přesně vymezit. Podstatou participace je dát dítěti možnost se k celé situaci vyjádřit. Zde se bude jednat zejména o řízení v souvislosti s rozchodem rodičů. Rodinná situace je sama o sobě pro dítě složitá. Pokud jsou rodiče mezi sebou v konfliktu, tak jsou jím často zaslepeni a opomíjejí celkový dopad tíživé situace na jejich dítě. Podstatou participace je dát dítěti možnost se k celé situaci vyjádřit. Informovat ho o tom, co se kolem něho děje a vysvětlit mu, co bude následovat. Přestože Ústavní soud konstantně judikuje, že dítě by od dvanácti let zásadně mělo být zapojeno, nedá se říci, že by tuto zásadu obecné soudy ctily, leč jsem dohledala několik řízení, kdy tomu tak nebylo. Pokud by byla zakotvena věková hranice, pak by soudy tuto podmínku dodržovat musely.

Druhá kapitola je věnována rodičovské odpovědnosti, a to s ohledem na skutečnost, že tato diplomová práce se zabývala péčí o dítě jako součástí

rodičovské odpovědnosti v právních souvislostech. Bylo tedy nutné uvést čtenáře do této problematiky, aby následně mohla být kapitola věnována samotné péči o dítě. Ohledně této právní úpravy vidím nedostatky takové, že je třeba pečlivějšího nastavení podmínek pro zbavování a omezování rodičovské odpovědnosti, kdy ani samotná judikatura není za jedno, v jakém případě dojde k omezení a v jakém případě ke zbavení rodičovské odpovědnosti. Další problém spatřuji v tom, že podstatně častěji jsou rodiče své odpovědnosti zbavováni, a to i přesto, že se jedná o závažný zásah.

Třetí kapitola je stěženi, jelikož se zabývala problematikou péče o dítě, jakožto hlavním tématem této diplomové práce. Kapitola úvodem uvádí, co rozumíme pojmem péče o dítě, přičemž někteří odborníci tento pojem vykládají v širším slova smyslu, někteří v užším slova smyslu. Pojem péče o dítě není zákonodárcem jasně rozlišen a také kvůli terminologickým odchylkám v předchozí a nynější právní úpravě se interpretace odlišují. Nicméně judikatura je za jedno, že vždy vychází z pojmu nejlepšího zájmu dítěte a je třeba tak každý případ posuzovat individuálně. Dále jsem zmínila případy, v jakých je péče o dítě vykonávána osobou odlišnou od rodiče. Osobní styk rodiče s dítětem a výchova dítěte si jako součásti rodičovské odpovědnosti, s péčí o dítě neodmyslitelně související, vyžádaly samostatné podkapitoly.

Kapitola čtvrtá je věnována zejména procesně právní úpravě s tématem diplomové práce související, a sice řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, zejména samotného řízení ve věcech péče a výživy nezletilého. Zde rozhoduje soud o poměrech dítěte nejen v souvislosti s rozvodem manželství, ale i například v případě, kdy rodiče dítěte spolu nežijí a nedohodnou se na úpravě poměrů k dítěti.

Kapitola pátá je pak věnována případu z praxe, kdy bylo rozhodováno o styku otce s nezletilým synem, tedy v této části byla diplomová práce věnována přímo konkrétnímu případu, kdy jsem se případu věnovala již od počátku v rámci svého pracovněprávního vztahu v advokátní kanceláři a účastnila se soudních jednání v této věci jakožto veřejnost.

Závěrem nutno uvést, že přestože lze na pojem péče o dítě nahlížet z různých úhlů, dohromady tvoří péče o dítě jeden celek, přičemž každá jeho část musí být ve vztahu k dítěti vykonávána v jeho nejlepším zájmu. Lze vyzdvihnout

judikaturu a rozhodování soudů v tom smyslu, že kladou důraz na skutečnost, že každý jednotlivý případ je individuální, a je potřeba jej tak posuzovat tzv. nejlepším zájmu dítěte.

Bohužel, péče o dítě realizovaná po rozvodu/rozchodu rodičů velmi aktuální, a to s ohledem, kdy v dnešní společnosti je velká rozvodovost, nicméně vztah s dítětem by měl být vztahem trvalým a je třeba děti od konfliktních situací mezi dospělými oddělovat a jako osoby nejzranitelnější je i chránit. Právní úprava i judikatura se snaží potřebám dětí čím dál více přizpůsobovat, a to právě i se souvisejícím rozvojem společnosti, což potvrzuje i prosazování participačních práv dítěte a vyzdvihování jeho nejlepšího zájmu.

Při psaní své práce jsem čerpala z odborné literatury, a to jak monografií, tak komentářové literatury, dále ze zákonů a jiných právních předpisů, dále z odborných periodik zabývajících se rodinným právem, nicméně stěžejním zdrojem informací pro mou práci byla také judikatura Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, přičemž zde jsem využívala systému Codexis.

Resumé

The topic of this diploma thesis is "Child care in the concept of case law". The purpose of the work is to provide the reader to outline the issues of parents and children, respectively childcare as part of parental responsibility and to get acquainted with the legal regulation that touches on this topic, accompanied by specific cases of case law, while I also devoted space to procedural legislation related to this issue.

The thesis is divided into five chapters. In the first chapter I dealt with the topic of the child and his legal status, I also mentioned the historical progression of the child rights. The second chapter is devoted to parental responsibility, with regard to the fact that this thesis dealt with the care of the child as part of parental responsibility in legal contexts. The third chapter is the main one, because it dealt with the issue of child care, as the main topic of this thesis. The fourth chapter is mainly devoted to procedural legislation related to the topic of the diploma thesis. The fifth chapter is then devoted to a case from practice, so in this part of the thesis was devoted directly to a specific case where I dealt with the case from the beginning and participated also court proceedings in this case as the public.

Unfortunately, childcare provided after the divorce / separation of parents is very topical, with regard to when there is a high divorce rate in today's society, so they need to be protected.

Legislation and case law is going to adapt more and more to the needs of children, especially with the related development of society, which is confirmed by the promotion of the child's participatory rights and highlighting his best interests.

The aim of this thesis was to outline the problematics concerning parents and their children, or more specifically, the childcare as a part of a parental responsibility relating to law.

Seznam literatury

Literatura

Bakalář, E., Novák, D., & Warshak, R. (2008). *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem: tři studie problému*. Praha: Triron.

Bueren, G. (1998). *The International Law on the Rights of the child*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher.

David, R. (1999). *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika, mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty, rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc.

Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M., & kol. (2016). *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý*. Praha: Wolters Kluwer.

Holá, L. (2014). *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges.

Hrušáková, M., & Králíčková, Z. (2006). *České rodinné právo*. Brno: Doplněk Masarykova univerzita Brno.

Hrušáková, M., & Westphalová, L. (2014). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck.

Ivičičová, J., ovotný, P., Syrůčková, I., Vindráčková, P., & kol. (2014). *Nový občanský zákoník - rodinné právo*. Praha: Grada.

Jirsa, J., Zuklínová, M., & kol. (2018). *Občanský zákoník – Komentář s judikaturou. Svazek VII – Příbuzenství a švagrovství (§ 771-927)*. Ostrava: CODEXIS publishing.

Králíčková, Z. (2015). *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck.

Králíčková, Z., Hrušáková, M., Westphalová, L., & kol. (2017). *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck.

Lavický, P. (2015). *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer.

Petráčková, V., Kraus, J., & kol. (2001). *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia.

Radvanová, S. (2015). *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck.

Radvanová, S., & Zuklínová, M. (1999). *Kurz občanského práva: instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck.

Stavinochová, J., & Hlavsa, P. (2003). *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Doplněk.

Svoboda, K. (2016). *Nesporná řízení II. 1 vydání*. Praha: C. H. Beck.

Šmíd, D. (2014). *Nový občanský zákoník pro širokou veřejnost s podrobným výkladem vybraných ustanovení*. Praha: Soudy.

Šmíd, O., Šínová, R., & kol. (2010). *Řízení ve věcech rodiněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges.

Westphalová, L., Králíčková, Z., & Šínová, R. (2016). *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges.

Judikatura

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3216/13.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 1506/13.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 1587/15.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 1587/15.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 1587/15.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3226/16.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3226/16.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3304/13.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 1945/08.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 1206/09.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 2298/15.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 449/2006.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 459/03.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 1921/17.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 2244/09.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 288/04.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 3749/17.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 921/19.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 16/14.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 2873/2005.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 3031/2011.

Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1, sp. zn. Nc 41/95.

Rozsudek Hlophe v Mahlalela č. 13084/94.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 6/71.

Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 21 Cdo 2432/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 21 Cdo 5036/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

Rozsudek Penchevi proti Bulharsku č. 77818/12.

Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 1376/2013.

Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. IV: ÚS 780/14.

Právní předpisy

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 946/1811 Sb., z.s., obecný zákoník občanský.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

Úmluva o právech dítěte .

Všeobecná deklarace lidských práv.

General comment No. 14 on the to the child to have his or her best interests as primary consideration. (2003).

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech .

Internetové zdroje

Schon, M. (2017). *www-fulsoft.cz*. Získáno 10. 8 2021, z Komentář zákona 89/2012 S., občanský zákoník: <https://www.fulsoft.cz/>

Tomešová, J. (2017). *www.pravniprostor.cz*. Získáno 18. 8 2021, z Omezení a zákaz osobního stku rodiče s nezletilým dítětem: <https://www.pravniprostor.cz/>

Tomešová, J. (2019). *www.pravniprostor.cz*. Získáno 16. 8 2021, z Neshoda rodičů ve věci vzdělávání nezletilého dítěte: <https://www.pravniprostor.cz/>

Vojáčková, A. (2016). *www.epravo.cz*. Získáno 15. 6 2021, z Rodičovská odpovědnost ve světle nejnovější judikatury Ústavního soudu: <https://www.epravo.cz/>

Články v periodiku

Novotná, V. (2012). Ještě jednou ke slyšení dítěte. *Právo a rodina* , str. 11.

Radvanová, S. (2001). Výkon rodičovských práv. *Právo a rodina* , str. 1.

Schön, M. (2013). Koho české právo rozumí pod pojmem dítě? *Právo a rodina* , str. 17.

Schön, M. (2014). Rodičovská odpovědnost v novém občanském zákoníku. *Acta Iuridica Olomucensia* , stránky 33-47.

Schön, M. (2014). Výkon rodičovské odpovědnosti rodičem s omezenou svéprávností. *Právní rozhledy* .

Šínová, R. (2019). Několik poznámek k použitelnosti obecného předběžného opatření v rámci péče soudu o nezletilé. *Soudní rozhledy* , stránky 353-356.

Šmíd, O. (2015). Pojem výchovy a péče v novém občanském zákoníku. *Acta Iuridica Olomucensia* , stránky 163-173.

Hradilová, K. (2016). Právo na výchovu a péči, povinnost vychovávat a pečovat. *Acta Iuridica Olomucensia* , stránky 267-274.